

ARMANAC DE MESCLUM

PER L'ANNADA 1995

**ARMANAC
DE
MESCLUM**

ARMANAC DE MESCLUM

PER L'ANNADA 1995

AMBÉ LO ———

POUR LIRE LA GRAPHIE CLASSIQUE

Conformez-vous aux habitudes de prononciation de votre région. L'accent tonique se place généralement sur l'avant-dernière syllabe du mot.

Graphie	Prononciation
a : atone final (vila, parla)	e : généralement (vile, parle) a, o, ou en certaines régions.
a : (man)	a : (man)
è : tonique (sabètz)	è : très ouvert (sabès)
é, e : tonique (lésér, mena)	é : fermé (lésé, méno)
ò : tonique (pòrta)	ò : très ouvert, avec diphtongaison fréquente en diverses régions (pòrte, pouarte, pouerte)
o : atone (color)	ou : (coulour)
u : (pura)	u : (puro)
ai : (aiga)	ay : comme dans le mot français «ail» (aygo)
èi : (glèisa)	èy : (gleyse)
ei : (eissame)	éy : (éyssamé)
au : (autre)	aou : (aoutré)
èu : (burèu)	èou : (burèou)
eu : (deure)	éou : (déouré)
iu, ieu : (viu, mieu)	yio : (vyou, myou)
iá : (veniá)	ié : (vénié) parfois io en certaines régions.
òi : (gòi)	oy : (goy)
oi : (foire)	oui : (fouiré)
òu : (plòu)	òou : (plòou)
uè : (puèi)	uè : (puèy)
uò : (juòc)	uò : (djuò)
ch : (facha, frucha)	tch : (fathe, frutche) ts en quelques régions.
ch final : (lach) muet sauf en quelques régions, mais réapparaît dans la liaison	l : mouillé français comme dans le mot «travailler» (tchouyo)
lh : (cholha)	

lh: final (trabalh)comme ci-dessus, muet dans quelques mots.

nh : (banhar)
(bagna)

gn : comme dans le mot français «campagne»

nh : final (besonh)

n : (bésoun)

CALENDRIER 1995

PORTISSON

Se disiá autre temps : «Se fasèm vièlhs, fasèm un armanac». E cu a pas, ambé nostalgia fulhetat un d'aquesteis armanacs d'a passat temps... Mai «Mesclum», que pren de fòrças cada an se fa pas vièlh... e pasmens fa un armanac. Perqué ?

Sabètz que cada setmana «Mesclum», la pagina occitana de «La Marseillaise», tòrna donar a nòstra lenga sa dignitat de lenga socialisada : informacions de tota mena, liureis opinions, cronicas, fulheton... Es una causa que sòrt de l'ordinari e que trobaretz en luec dins la pressa de Provença e de Lengadòc. Ne'n siam fièrs.

Mai recebèm un fube de tèxtes, de novèlas, de poèmas, etc... que «Mesclum» a pas la plaça per lei passar e que de tot biais seriá pas sa tòca de lei passar. Es ansin que nos es venguda d'idea de faire un armanac qu'esperlongariá l'espelison setmanala de «Mesclum» : publicar tota aquesta creacion ben diversa, seriosa o galejarèla. Lo grand escrivan occitan Max Rouquette nos a fach l'onor de participar a l'aventura. Trobaretz tanben un omenatge au grand Jòrgi Reboul que nos a quitat fa gaire. E i legiretz lo nòstre car amic Jòrgi Gibelin, qu'eu tanben ven de nos quitar après aver tant fach per la cultura occitana, e dins «Mesclum» especialament.

Pròva tota aquela creacion, qu'una lenga e una cultura existan, maugrat lei dificultats, e que son enrasigadas larg e profund en cò nòstre. Pròva pereu qu'un fube de gents escrivon, ben au demai dei professionaus de l'escritura.

Sovetam donc qu'aquest armanac vos adugue per tot l'an lo plaser de legir de l'occitan de Provença e de Lengadòc. Servirà tanben ai mèstres qu'ensenhan l'occitan.

Bòn an en totei e longa mai !

MESCLUM

Mesclumesca pronosticacion o Lei prediccions de Nòstradamus. Per lo bel an de Dieu e de Mesclum 1995

Carculat sus lo meridian
de la nòbla ciutat de Marselha.
43.18 N - 5.24 E.
An 51 dau Jornau «La Marselhesa»

«Cada an novèu, agueriam, avèm e aurem desenant
un armanac de mai sus l'esquina»
B.H.L. filosòf - astrològ autò-proclamat.

Diran çò que voudràn leis astrològs, politològs, e demagògs d'aicí e d'autra part, lei devinaires e pronosticaires venguts e avenidors, lei book makers e autrei sauta-messugas de l'informacion, lei vendèires de parpèlas d'agaças, lei marchands de cròia o de regardèlas, mai anessiatz pas crèire qu'aquest an de 1995 serà tament diferent de 1994, e s'aquela puta⁽¹⁾ de 1993 ni mai. Vos parlarai pas de 1992, que valia pas mai que 1991.

E donc, bravei gents (se m'engani pas ...)

Aquesta annada 1995, segon mon vejaire patentat, serà tot bèu just çò que leis òmes ne'n faràn, (e bessai lei fremas !¹). Serà plaçada per la fòrça dei causas, coma sei davancieras, sota lo simbèu e lo reingatge de sa Majestat Capítau 1er, causa premiera, eficienta e veridica de tota causa sus nòstra planeta... tant que vos seretz pas decidats un brave còp a li portar definitiu, eficaç e contondent remèdi.

Un conseu en passant, que farà de mau en degun : vos servirà de ren de pensar se carculatz pas avans. D'autra part, o sabetz totei, aquelei que fan jamai d'errors se tròmpan, jamai, e aquelei que sabon ren de ren ne'n sabon autant coma aquestei que ne'n sabon pas mai qu'elei.

Fau ben notar qu'auretz pas, aquest an, d'eclipsi de Luna ni mai de Soleu, mai puslèu, probable, una eclipsi generalisada de dardenas (valènt a dire de sòus, d'argent, de grip, de picalhons, e.c.a.), subretot per aquelei qu'an agantat la marrida costuma, la tissa envielhastrida de se ganhar la vidassa en macant coma de bèstias, quand poiurián faire coma lo monde avisat : magolhar, tocar lo drech de cotilhon ², anar a la grépia, o trobar

quauqua escrocariá legala o legalisada, e chucosa per subrepés. Au revenge, auretz drech a una eclipsi generalisada de trabalh per aquelei qu'auràn pas poscut aprofichar, a falta d'astre o d'intelligéncia, l'escasença dei darrierei privatisacions per se faire lo borson mai gras, coma lei bòns collègas de nòstre Grand Vizir.

A despart d'aquò, tòrna-vira, Mars serà totjorn en premiera linha, Vènus sus l'esquina e reciprocament, Mercuri mau dispausat, Pluton mau embraiat, Uranus, ne'n sabi ren que se charram plus despuei l'an pebre, estènt qu'es un maufatan. Per çò qu'es de Saturne, me'n bati francament³, e siáu pas solet. Lei trins que seràn pas tardiers arribaràn d'ora, e la publicitat serà de mai en mai refinada. Òsca tres fes e loguem lo Senhor !

Vos faudrà totei mesfisar (lei grands, lei nabos, lei petós e lei rascosas, lei gras e leis estòcafichs, lei gibosas dei dos costats e lei suc-pelats coma leis autrei), pereu, dei cambiaments de l'ora d'estiu e de l'ora d'ivèrn. A aquest prepaus, ai l'onor e l'avantatge de vos assenhar que lo mes d'Octòbre, per aquest an, tombarà en auton, e lo mes de Mai au printemps. Nové se farà en ivèrn, e lo 14 Julhet se celebrarà un quatorze per evitar lei confusions.

D'un biais generau, auretz una annada espectaculara de mai d'un biais : lei chambri caminaràn de reculons, lei favolhas de caire, lei nieras contunharàn de sautar sus lei chins coma s'avián qu'aquò a faire dins l'existéncia. Dins leis endrechs que plourà a la fin de l'estiu, i aurà tot plen de pinhencs, de cacalaus dins lei cacalausieras, e de rabassas dins lei rabassieras, per aquelei que saupràn lei destocar. Parier per leis espargas feras au printemps.

Poiretz tanben constatar que tot plen de fedas seràn tondudas, de lapins espelhats e de polets esplumassats. Que de vedèus, de buous, de pòrcs, n'i aurà un grand mortalatge, bessai mai que l'an d'avans e pas tant que l'an que ven. Dins lo pèis, vos faudrà tenir d'ament leis arestas que n'i aurà encara de mau plaçadas, en principi. Moscas, moissalas e tavans faràn flòri en estiu, s'escapan ais insecticidis. Leis ibronhassas escaparàn pas a la ganarra, se contunhan de jogar dau coide sensa relambi.

Auretz de vin, de blat, de civada, d'ensalada, de pomas d'amor, de banetas, de merenjanas, d'api, de pòrris e de cachòflas a bodre, se tot marcha ben. Vaudrà mièlhs pas tròp comptar sus lei trufas, lei cogordas, lei raifòrts o lei favetas, se lo temps es pas favorable. Se vos laissatz faire, contunharetz de pagar coma de tòtis lo traucàs fach per lei patrons e lo caumatge dins lo budget de la paura Securitat Sociala. Aquò vos regarda.

Lo nas, normalament, lo gardaretz au mitan de la cara (senon, vos conselhi d'anar trobar lo cirugian estetic), lo bedelet serà davant e vos assetaretz sus lo tafanari, se siatz pas d'acrobates. Leis enfants que naixeràn aquest an auràn qu'una embolígol e, coma per lo passat, un còp farà pas puta.

Leis avugles li veiràn gaire, lei sords ausiràn pas tròp, lei muts auràn ben de mau per

parlar, lei malauts auràn pas la santat... Aquò's ben triste, mai es ansin. Lei saberuts trobaràn ges de remèdi còtra lo vielhum, còtra leis impòsts ni mai, a despart de la lectura de l'Armanac de Mesclum. Lei fadats s'avisaràn de ren, coma a l'acostumada, badaràn coma de limbèrts paranoiacs davant l'ecran de la television, e contunharàn de pas anar votar, o de votar per d'arlèris que pensaràn qu'a lei entubar, per pas chanjar.

D'un biais generau, vaudrà mièlhs estre riche e galhard que paure e malaut, mai lei charretas charraràn, leis agaças agaçaràn, e lei pinhas pinharàn a tira-cu-pòt, çò que serà per totei una consolacion⁴.

Se tot vira coma se deu, Bernat Tapie intrarà a l'Acadèmia Francesa o ai Baumetas (l'afaire se jogarà a tira-peu), Bregida Bardòt au covent, Balladur a Disney-Land, C. Pasquà remplaçarà Don Patillo a la télé, per una tiera d'emissions publicitàrias. Le Pen serà engatjat dins una chorma de Mètges dau Monde, o per faire de figuracion dins «Jurassic Park». J.P. Foucault aurà lo Prèmi Nobel de Literatura qu'aviá mancat de ren, vos en sovenètz, en 93, e Vanessà Paradís aurà après a cantar. Encara un còp, nòstre paure Clò-Clò serà, pas Cònsol de Marselha, mai aquò's pas grèu.

Finiretz per aver un autre President de la Republica, e, per astre, l'OM ganharà totei lei partidas de balon que perdrà pas, çò que, fin finala, demòra l'essenciau, parai ?.

Çò mai segur, e que mai m'accontenta, es que Mesclum aurà de mai en mai de legèires, e que lo Solèu espelirà au levant per se cochar au ponent d'aquí a la fin dausegond millenari.

Una bòna annada 95 en totei,
Ben granada,
Ben accompagnada
Ben safranada
E ben pebrada.

Nòstradamus.

Selon de Provença. L'an de gràci 1610

1 - Penalty ! Mèfi a l'expulsion !

2 - En franchimand, aquò exista tanben, li dison de «pots de vin», un biais de dire, segur !

3 - E zo mai, encar un de carton jaune.. Es lo darnier avertiment.

4 - A ben parlat, mai qu'a dich ?

A L'EIME DE REBOUL

A l'eime de Reboul
Fòrça causas se ligan,
Leis esperits macats
Pòdon pas estar drechs !
Seràn segurament
Engolits per la vida
Bensai avans que Dieu acabe lo pretzfach.
Au fons de son recapte
Lo lume es vertadier,
Leis avugles dau còr
Non se retrobaràn !
La paraula n'es pas
Son reiaume essenciau ...
Ren que tòque la pèu
Desavia la rega
Onte part potènt
Lo mèstre pòrc senglier (sic).

Rogier Monin

- Aquele tròba es una mena d'omenatge au grand poèta e òme d'accion marselhés Jòrgi Reboul (1901 - 1993).

LO FÈRRE D'ESTIRAR E LA LOCOMOTIVA

Lei fenèstras d'aquela linjariá donavan sus lo camin de fèrre. La gara èra just a costat, e tot en estirant e alisant braias e camisas, leis obrieras agachavan passar lei trins. Aquò li fasiá companhiá dins son trabalh monotone, mas tanben aquò li fasiá enveja. Veire tot aqueu monde ai fenèstras dei trins que se'n van devèrs la Còsta, devèrs l'Itàlia o l'Espanha, aquí de qué vos faire un pauc regret quand siatz ansin, pallinèla, tancada a vòstra taula d'estirar. E d'ivèrn, lei tropas menant grand bruch que partián per l'esquí lei fasián sonjar a una blancor mai fresca, mai sanitosa que la blancor de toteis aquelei camisas empiladas sus sei taulas dins la moissor de la linjariá. Mas dins la linjariá, d'unei que èran gelós a ne'n crebar, èran lei fèrres d'estimrar. Èran

gelós dei locomotivas.

Per èstre un bòn fèrre, basta d'èstre pesant, ben lisc e ben caud. De veire aquelei maquinassas pesantas, tubantas, que passavan e repassanvan davant elei, aquò li fasiá una enveja terribla.

«Siam tant fòrts coma lei locomotivas, se disián, e siam mai lusènts. Anam, tornam lòng dei cambas dei braias e dei margas dei camisas, fasèm nòstre camin coma lei maquinas sus sei ralhs. Puei siam mai bèus, mai aerodinamics...»

Mas sa gelosiá mai granda veniá dau fum que lei locomotivas escupissián a grands glops. Segur que de fum, d'aqueu temps, èra pas elei, lei fèrres que lo fasián.

Lo fum montava d'aquelei patas banhadas qu'aimavan pas peersue i donavan frei e leis empachavan de ben resquilhar.

Aguesson poscut tubar d'espererei serián venguts vertadierei locomotivas, d'aquò n'èran segurs !

Lo temps passava, lei fèrres escupissián sus lei patas banhadas en badant d'enveja davant lei plumachons grands dei maquinas...

E aquí que dins la mema pontannada, de transformacions remirablas se faguèron. Dau costat de la gara, lei locomotivas se meteguèron a pus tubar e a semblar mai que mai a de fèrre d'estirar, èran electricas ara !

E dau costat de la linjariá, meravilha granda ! faguèt son aparicion un fèrre que tubava tot solet !

L'obriera que lo manejava vuejava d'aiga dins un reservador escondut dins sa manelha e quora veniá caud, lo fèrre mandava la vapor per de traucs forats sota sa sòla. Lo plumachon de fum èra pas tant grand coma aqueu deis ancianeis locomotivas, mas gisclava ben drech. E lo fèrre se podiá vantar de mandar sièis estubadas au còp, çò que faguèt jamai ges de locomotiva.

Quin revenge per lei fèrres ! Ara lei maquinas tubavan pus, e elei avián un fraire que mandava sièis giscladas a cade còp. Foguèron segurs que lo temps dei locomotivas èra acabat e que començava lo temps de l'empèri dei fèrres d'estirar.

Lo mai orguelhós de totei, naturalament, èra lo fèrre de vapor ; mespresava sei fraires non tubaires. Assegurat d'èstre lo mèstre dau monde, decidiguèt que n'aviá pron de se passejar, anar, venir, lòng dei cambas de braias e dei margas de camisas. Aquò li semblava tròp vulgar per un esplech coma eu.

Un jorn que la fenèstra de la linjariá èra durbida, decidiguèt que èra vengut lo moment per eu, rèi dei fèrres, d'anar conquistar lo territòri deis enemigas ereditàrias, lei locomotivas. Bondèt de la fenèstra sus un

ralh e se meteguèt a resquilhar fièr coma artaban.

Landava sus lo ralh cent còps mai aisidament que sus l'estòfa e se sentiguèt vertadierament lo mèstre dau monde.

Mas aquí que s'avançava, a la lèsta, una d'aquelei locomotivas descoronadas, una d'aquelei paureis maquinas sensa fum, faguèt tèsta lo fèrre, tubant dei narras coma un brau. Èra assegurat que la victòria li èra deguda de tota necessitat amòr que sabiá tubar... Pecaire ! aguèt pas temps de se demandar coma s'engimbravan lei causas ! en un virat

d'uelh se trobèt escrachat, aplanat, alisat mièlhs qu'un mesquin micador.

Èra pus lo fèrre d'estirar, èra sonque lo fèrre estirat !...

Jòrgi Gigelin

LA CANÇON DAS «MERCÍ !»

Sibla long de la carriera,
lo vent d'una vièlha paur.
Siás vengut ombra. As tot perdut.
De ta vertat as pas pus l'ime.
O ! Torna-te sus ton camin.

T'an pres l'ostau e mai lo camp.
T'an pres la vinha.
Los aubres que fasián ombra,
los an ressats.

T'an pres la font, t'an pres las cledas.
Dins la jaça, an raubat las fedas.
T'an pres au còl e t'an escampat per camins.
E puòi t'an fach cridar : «Mercí !»

Se t'an pas raubat la camisa,
es qu'èra tròp plena d'estrips.
Te l'an daissada sus l'esquina.
Bels princes son : diràs : «Mercí !»

E puòi, per far bona mesura,
t'an copada la lenga a ras.
N'aviás de sang, la boca plena.
E t'a calgut dire : «Mercí !»

T'an pres los enfants per sa guèrra.
Que, d'unes, ne son pas tornats.
Mas t'an mandat una medalha.
E t'a calgut dire : «Mercí !»

Ara, siás sol, de per lo monde.
Lo polit monde que t'an fach.

T'espian passar coma trèva,
sus quau cadun pòt escopir.
E tu caldrà dire : «Mercí !»

S'aquò te plai, grand gaug sus tèrra,
grand gaug sus tèrra e dins lo cèl.
Que t'an prestat una altra lenga,
per li poder cridar : «Mercí !»

Max Rouquette
1er de setembre de 1994

LOS PÒRRIS

Un ortet de pas res, aparat de la carrièra per una muralheta de ciment grossièr. Muralheta demorada miraculosament drecha. Aquel ortet èra lo tèrme de sa passejada o puslèu rabalava pas mai luènh sa sembra-cròça facha del marge d'una vièlha dalha. Aprèp seriá estat tròp riscat qu'al canton caliá crosar l'avenguda.

De las còlas qu'encenchavan la vila, se vesia en plen, aquela d'aquí. Sa camba unenca, qu'aviá laissat l'autra dins l'infèrn dels prats batalhièrs de l'an 40, l'empachava de córrer coma los autres. Dos ans que trepava res mai qu'aquel morsèl de trepador, d'en cò sieu a l'ortet del canton.

Aquí que la muralha s'escrancava un pauc capitava de devistar l'òrt : de pastenargas, quauques ensaladas e de pòrris ben arrengruierats, vèrds e lusènts. D'aquela passa los pòrris e la fartalha devián far lega a mantuns. Jorn aprèp jorn, seguissiá l'avançada del trabalh. L'ortalièr fasiá venir sos pòrris, de la grana, qu'aparava son plantolhier d'un veire bercat, fins a la recòrda. Amai recordava la grana, per l'ora dins un canton quatre o cinc plantas espigadas s'amaduravan la sieuna.

Parlava pas jamai, en pena un agach, degús se parlava pas levat sai que las familhas dins los ostals. De tot biais comprenia benlèu pas sa lenga, l'òme del turban negre. Avia de còps devistat dins l'òrt una drolleta dels pels bruns, polideta, un desenat d'annadas pas mai. Espinchava son paire e son agach èra cargat d'amor pairal. La maire en pena se l'entrevesia dins l'ostal escuresit per los contravents en embuc. Una familha unida sai que, li tornava un mot desoblidat dempuèi la debuta dels eveniments, un mot qu'un parelh d'annadas aviá capitat de ne far una anticalha. Lo bonaür ! Aicí l'avián regat del vocabulari.

Aquela nuèch pasmens lo bombal li semblèt pas mai fòrt que de costuma. Se diguèt coma cada còp qu'èra pas son ora, degús i s'i acostumava pas en d'aquelas petadas. De la muralheta ne demorava pas gaire, estripada, escrancada, engrunada... L'obús èra tombat dins l'òrt cavant un embuc d'un parelh de mètres de fons. De pertot s'expandissiá un rabaladís de veires brisats, de ferralhas torçudas, de teules escrapochinats. Desrabat,

chaplats, esclapats, las ensaladas e lo pòrris, rasigas espauridas que questionavan lo cèl, nasejavan d'aquí entr'aquí al mièg de la desolacion capborda. Coma indeferentas au desastre, cinc o siès plantas dins un canton contunhavan de s'amadurar la grana.

Aprenguèt que l'ortalièr e sa femna èran estats tuats sul còp, la drolleta, amudida e petrificada, l'avián menada a l'espital... Contunhèt de rabalar sa sembla-cròça fins a l'avenguda. Jorn aprèp jorn susvelhava la grana. La culhiguèt quand li semblèt prèsta gaireben sens se n'avisar coma se l'aviá decidit quand tombèt l'obús, coma se l'òme del turban negre, l'òme que se parlava pas, o li aviá demandat dins un agach. Es aital qu'en debuta de prima, tornèt de l'ortet amb una ponhada de tèrra negra, la butèt dins una escudèla fendasclada, i fisèt la grana de pòrris e cabucelèt d'un veire qu'aviá precedit lo carton a la fenèstra de sa cambra.

N'empacha que se trobava nec d'afons. «La segonda que comença, sabes pas soncament se l'acabaràs e semenas de pòrris !»

Los plants èran pron belets quand los plantèt dins l'ortet qu'aviá netejat amb lo bot de sa cròça de tot lo rabaladís de pèira, de veire e de fèrre. Esparnhèt una aiga de mai en mai rara per los asagar coma poguèt.

S'entresenhava sus la drolleta. L'avián tirada de l'espital, parlava totjorn pas, un agach negre

qu'espinchava luènh, luènh. Èra question de la mandar fòra país, mas i aviá un fum de formalitats e aquò costava car. De moneda n'aviá pas cap, el, la renda magrostèla que li balhavan per sa camba, fasiá una brava passa que tombava pas pus. Segur que los pòrris se podían vendre. De tot biais èran a la drolleta aqueles pòrris.

I aviá pas grand fartalha, encara mens de carn sul mercat. Pausats pel sòl, los pòrris fasián lega a mantuns, los espinchavan, atalentits e vergonhós, mas sabían ben que son borson èra curat. E, el, li crebava lo còr, mas se s'èra trigossat fins aquí, s'aviá crosat l'avenguda cliquetejant febrosament de sa cròça sul quitran desèrt, gausant pas espinchar de vèrs las còlas qu'encenchavan la ciutat, èra pas per el.

Lo bombal petèt coma un tròn..... Del mercat virepassat sortiguèron los mòrts e los nafrats. Dins la sang e lo rabaladís demorèt un margue vièlh de dalha e quauques pòrris chaplats... I venían ben pasmens los pòrris dins la tèrra de Sarajevò.

Jòrgi Peladan
Febrièr de 1994

CLEDATS

I

Lei gents de mon país
Coma d'aucèus malauts
Se laissèron enclaire
Dins de gàbias, puei dins la saura
N'escampèron lei claus.

Paureis aucèus,
Paureis enfants,
Expausats sus leis èstras
Dei cataus que rebrondan.
Per darrièr lei cledats
Veiretz petar lo mond
Veiretz cremar lei vilas
De vilas dau còr de glaç.

Lei gents de mon país
Son d'aucèus enrabiats
Que se laissèron esmòure
E se faguèron mòure.
N'an lo còr estraçat.
D'aquí seis uelhs negats,
Veson plus onte van.

Leis aucèus vòlon mau
Ambé seis alas rotas,
An fòrça gròs trebaus
Per se servir sa rota.

II

Enfants ! Quand èri enfant
Vesiáu tot espantat
Lei gabians de l'estiu
Amont, au cèu radar
Dins d'espandis silenciós e lindes.
Se botavan amont,
Se chalavan chanuts
Coma d'àngels noviaus.

Ara, lo voldràs ai rocàs
Adamont desespera.
Sens l'esper que dins l'èr
Tornèsse a sei revòus,
A cochar lo mesprètz
Lo voldràs boniàs
A d'enfants que son las.

Aquí la mauparada,
Vetz l'agaça que tracassa
E barjaca, vièstit negre,
Faudiu blanc.
En chancèla, en chabença,
Ven rapugar quauquei limaças,
O un vèrme o quant e quant
Una mirga sensa missau
Per dejunar, òsca babau...

Gabians, òu gabianalha,
Totjorn cridant e sempre en aia,

Dintre tei vòus e tei resquilhs.
Raubaires d'èr e disavèrts,
Te grimacejan lei tròns de l'èr.
Escanan vida ai dindoletas.
Arrapan quand pòdon, zo a la lèsta,
Un tròç de carn, un tòc de pan,
Aquel aucèu a totjorn fam.
E de cridar, e de quilar,
E de jogar la comedia,
La polida gaviòta
Es reina dei bordilhas.

Es pas lo corpatàs,
Aqueu bèu mau vestit,
Que te dirà lo contrari,
O la gralha, pron canalha,
Que s'embraia dei fardas dau cosin,
Qu'ambé son bèc dur e jaunastre
Destria sa vida per lo fin
A bèl astre.

III

Leis aubres de mon país
Son comols d'aucèus òrbs,
D'aucèus muts, d'aucèus rancs,
D'aucèus mòrts.
O de la tèsta caborda.
D'aucèus despeittrinats

Ambé d'alas trencadas,
Ambé de patas rotas.

Es per aquò segur, qu'an una vida tòrta.

Leis aubres de mon país
Son de gabians gigantàs
Onte gingola un pòple
Repetant sei lamentas.
Pòple pelha senza vòlha,
Amar.

L'aucèu de paradís
A plus ges de paraulas,
A perdut sei colors.
A escampat sei faulas,
De paradís de pèdre
En paradís perdut,
Desgrunat lo coratge...
Amor que dins lei fuelhas
A perdut son lengatge.

La bronda de l'ambricotier
Es una gàbia d'aur,
Lei passerons i venon
Puei s'espaçan ais òrts.

Leis aubres de gelibre
Rendèron l'aucèu liure
De crebar dins la nèu.
Dins la nèu de la nuech,
Dins la nuech dei carrieras.
Podètz cridar mei fraires,
Podètz tanben crebar,

Lo còr petat, desaire.
Dins vòstrei vilas negras
D'aqueu sègle menebre,
D'aqueu sègle aborrit,
Leis aucèus son d'enfants perduts.

LO PAN DEI BEDOÏDAS

Voudriáu vos far tocar dau det un gost gaire coneissut alevat de la carboniera, car es d'ela que fau parlar bòrd que sensa ela, aquò, jamai, auriá espelit.

Siáu un fiu de carbonier, e ieu tanben ne'n fau partida d'aquela morradissa familha. Mai ieu, siáu au «jorn», es pas ben parier. Lo fons, n'ai jamai vougut entendre parlar, car ai vist s'amenudar lei fòrças de ma maire d'esperar l'incertana retirada de mon paire. Pasmens, i siam arribats, e fa mai de vint ans que lo paire a arrestat seis activitats carbonieras. Ara, vivon toi dos de polidei jornadas ambé sei felens. Es pas que foguèsse estat totjorn de marrit temps, maugrat leis accidents, lei grèvas, lei malautiás ; de còps que i a, èra un pauc lei vacas maigras a l'ostau, mai avèm creïssut dins aquel univèrs, e nos a pas empachat de venir d'òmes e fremas responsables ! Mai aquò's dau passat e es ben ansin.

Vieu encara ambé meis uelhs d'enfant, après lo sopar, ma maire atrabalhida davant lo fogau de carbon que s'arpatejava de preparar la biaça dau paire. La vieu far de trocheladas de cebas o tartiflas, o far rostir una costeleta de pòrc o d'anhèu, o encara l'estiu preparar lo pan banhat ; mai lo vertadier, pas coma aquelei que vos vendon ara e que s'ameritan meme pas lo nom ! Que foguèsse trochelada o costeleta, tot aquò anava dins un gròs pan talhat au mitan amb un cotèu de cosina de lama negra. Puei, aquò fach, èra agolopat dins un patalhon a carrèus roges o blus. Puei durbiá lo gulard de cuer negrejat per lei annadas de carboniera, va metiá dedins. Aquò s'acompanhava de fruchs de la tempora, o morsèu de formatgi, e per arrosar tot aqueu repàs, una botelha de vin trempat. Pòdi dire uei, qu'alevat d'aquí, ai jamai vist lo paire metre d'aiga dins lo vin, mai disiá qu'au fons lo vin pur ambé lo trabalh s'aparian pas.

Alor, quora tot aqueu ritau s'acabava, s'anaviam empalhar coma si disiá, valènt a dire si cochar.

Ben avans que foguessiam levats per l'escòla, lo paire aviá dejà fach mieja au fons. A miegjorn, eu ambé sa banda, si metián dins la campana, qu'es un bornigon de la galariá au caire de la costressa 1. Aquita, dins la poussa dau carbon, lei bregas negras manjavan ambé sei mans negras bòrd que i aviá ges d'aiga clara per lei netejar ! Cadun disiá un pauc la sieu, si parlava un pauc de tot e de ren, mai totei tant qu'èran oblidavan jamai de laisser un tròç de pan banhat dau repàs per sei pichons qu'esperavan a l'ostau, disènt qu'èra lo pan dei bedoïdas.

Nautres, enfants, cresiam qu'èra perque èra embrutit coma lo pan dei brochetas d'alauvetas. Ai comprés pus tard que lei bedoïdas èran leis enfants dei carboniers. Eriam, parier coma aqueleis alauvetas, la pus pichòta de la familha, que lei parents si

desseparan pas de la radiera coada. Es per aquò que si ne'n vei que de pichon vòls, de tres, quatre, cinc. Pichon aucelon meravilhós, grassolhet, quasi un pauc niais, que si lascia simbèlar aisat ! Son cant melodiós es comparable a la cançon dei pichons insocitós que jògan, aürós d'èstre vius ! E coma elei, quora si mandan dins lei bens per cercar pitaça, nautres si mandaviam sus lo gulard dau paire per tastar çò que restava dau repàs.

Mai aqueu pan aviá un gost, mai un gost... que non sai !

O puslèu, lo gost deis esfòrc dau paire que derrabava lo carbon de la tèrra.

Lo gost dei privacions, lo gost dei sofrenças. Lo gost deis umiliacions e dei deboires, lo gost de la paur.

Lo gost dau partatgi e de la solidaritat.

Lo gost de la dolor e de la mòrt, e enfin lo gost de l'amor e dau bonaür de veire lo paire rintrar viu totei lei jorns a l'ostau e de son trabalh afortir l'aisança de la familha !

E òc, tot aquò dins un tròç de pan, quasi risible, mai aqueu qu'a jamai agut de paire carbonier ne'n pòu pas saupre lei benfachs, car aqueu ren de tot laissat de la man d'un trabalhador de fòrça qu'auriá manjat un buou per sei batas, èra una ambrosia que nautres, privilegiats, avèm tastat, e ne'n gardarem lo parfum tota la vida. Tal èra lo pan dei bedoïdas. Posquèssi uei vos donar l'enveja de lo tastar.

Cristian Rinaudo

1 - Costressa : talha de carbon.

ENTRE LEIRE E MEDITERRANÈA

Dins lo charivarin deis èrsas,
Votz aspras de la lenga embotida,
Sus l'arena doça dei montilhas,
Comencèri de caminar
Dintre lei vinhas e lo garolh1.
L'ocean. Coma viure au luenh de son encantacion ?

Tèrras ennebladas, que trevèri de còps,
Votz amarencas, lenga academurada,

Au fons dau còr me lo siáu ben gardat
L'amor de la plueja, rajòu beluguejant.
L'aiga. Coma viure au luenh de l'aiga e de la sau ?

Sus lo pendís de la garriga,
Votz trufarèlas que te denegan,
Lenga embarrada dau secrèt
Dins lei calhaus, leis argeiràs rasclaires,
Aprenguèri de pojar per totjorn.
Lo cèu. Coma viuriáu au luenh de la lutz ?

D'aquí d'ailà me fa virar lo vent,
Dins l'aiga que blanqueja
Nadarai, òc, vèrs la lenga
De mon amor que balha vida,
Sus lo rocàs de l'aiga blava,
Caminarai cap au soleu,
Dins d'olivetas grisavèrdas
Pojarai, pojarai encar.
Siáu d'Occitània. D'onte ? De la mar.

Amanda Biot

1 Garolh : blat turc, gròs blat, «maïs».

AU TRABALHADOR DESCONEGUT

Òme de pena, òme de ren,
ara que la susor a banhat sus ton pitre
la poussa d'aquela tèrra qu'es pas tieuna,
ara que laissant se desnosar lei muscles,
fas pausar un moment la maquina
tremolanta que te mena ;

Avisa-te, òme de pena !
La bèstia que t'espicha es l'idre
dei doas tèstas :

Integrisme per te trissar l'arma,
Racisme per t'espeçar lo còrs.

Per ara, vira un pauc la cara,
òme de pena. Agues pas crenta de
regardar lo sorire de la femna que

passa, empachada e vergonhosa,
dins sei vièstits de ciutadana ben noirida.
T'an fach l'arma tant negra qu'ausas plus
te mirar dins leis uelhs deis autres.
De qu'avèm fach de nòstrei lumes ?
Avèm pasmens pas orlejat lo sègle
dei tenebras !
Òsca ! se fau derrevelhar !
Gents que passatz per la carriera,
cercatz l'uelh dau Trabalhador !
Òme de ren, òme de pena,
pren lei sorires dei gents que passan !
Aluncharàn per un temps lo mostre
demoniac, fins que teis enfants,
creissuts ambé lei nòstres,
lo ser grand de la fèsta granda,

dançant e cantant toteis ensems
a l'entorn d'un fuòc de vida sana,
fagan s'escrachar totei,
lei lendes de la desumanitat.

Regina Fournier

LEI DOS FRAIRES

dos fraires fasián mainatge comun dins lo meme ostau. Se semblava coma doas gotas d'aiga, e sei gents leis avián batejats dau même pichòt nom ! Comprendretz aisat qu'èra dificil de lei destriar l'un de l'autre totei lei còps que se parlava d'elei.

Vaquí que Cambonet, un patron pescador de Sant Mandrier vouguèt parlar de seis afaires a l'un dei dos fraires. Solament, estènt que lei conoissiá ren que per entendre dire, èra pron entrepachat per se faire comprendre de la serviciala de l'ostau : «Mai veguem, li demandèt aquesta, es lo quau que volètz vire ?

- Aqueu qu'es avocat.
- Mai son toi dos avocats !
- Aqueu qu'es bòrni.
- Son bòrnis toi dos !
- E bè ... aqueu que sa frema es tant polida.
- Cadun n'an una plus polida que lo jorn !
- E bè ... aqueu qu'es cornat !
- Son toi dos cornats !

- Ou ! s'es coma aquò, parlarai a aqueu que voudretz. Se se semblan tant qu'aquò, en tot e per tot, que siegue l'un o l'autre, podrà me rendre servici sensa tant chausir !

Joan Farina

ESPÒRT D'ÒC

LA TARGA O AJUSTA

Origina.

Per d'unei, aquela practica remonta au temps dei chivaliers de l'Edat Mejana ⁽¹⁾, per d'autrei es encara pus ancian e remonta au temps dei romans e de sei naumaquias anticas, rescòntres nautics inventats per Juli Cesar. Per ieu que vesi dins tot aquò un vocabulari grèc, me pensi que son elie que nos an bailat aquela especialitat mediterranea bòrd que se tròba de targas (Provença) o d'ajusta (Lengadòc), en Occitània, mai tanben en Itàlia, en Grècia e en Turquia.

Vocabulari

Totei lei nom venon dau grèc.

Fraire : dau grèc fraterq, que vòu dire «cambarasa, «confraire», «collèga» e qu'a donat lo latin frater ; es de notar que per «fraire» (parentat), lo mòt grèc es «adelphos».

Targa : ven dau grèc targaine, en francés se targuer de ... çò que vòu dire provocar, e per lei buous se tròba mai una racina latina abrivar.

Eissauga : batèu per la targa ; es una mena de batèu dau fons plat per tirassar un ret sonat tanben eissauga ; lo nom ven dau grèc eyssague.

Tinteina : escala de fusta ambé una mena de platèu, ven dau grèc teino que vòu dire equilibre instable, fragil ; lo mot se retròba per lei tinteinas (en francés : les échasses) ; de notar tanben l'expression faire tinteina, quand avèm mau dormit, passada dins lo francitan faire tontene, tintena.

Çò que se fa ara.

La **Fédération Française des Joutes et des Sauvetages nautiques (FFJSN)**, còmpta 4 ligas : Lengadòc-Rossilhon, Provença, Ròse-Aups (Lion), Leire o parisenca (e òc!).

Nautrei, parlarem ren que d'aquestei d'Occitània, valènt a dire Lengadòc-Rossilhon e Provença. Lo president d'aquesta d'aicí es lo sénher Loïs Nicollini, ben conegut perein dins lo monde dau balon e dau basquet. Òsca per aquel amorós de nòstrei espòrts coma l'èra son paire avans eu !

Tonin Ollès

1 - Edat Mejana : «Moyen-Age».

TABLÈU DE COMPARASONS

Targa lengadociana (ajusta)

Accessòris

Eissaugas ambé tinteina, l'una blaca e blava, l'autra blanca e roja.

Remaires.

Lança acabada per 3 dents e de mema color que l'aissauga, portada dins una soleta man.

Bloquier «pavois» dins lo braç de senestra (per lei drechiers)

Vèstits

Braias blancas, camisa blanca sus casòt raiat blanc e blau;

ges de talhòla;

per lo passa carriera, pès ambé de caucetas e espardilhas blancas;

per l'ajusta, pès descauç.

Actors

Targaires mascles partènt de 18 ans

Doas categorias : mens de 80 quilòs, mai de 80 quilòs.

Musicares sus d'autrei batèus ambé tambors e flaüitas.

Tornec

Lo targaire es cambas plegadas, lo pitre en avans.

Ten dins una man la lança, dins l'autra lo «pavois».2

Deu debauçar 3 targaires per èstre fraire.

Lo venceire es un targaire

Se fa un passa carriera avans e après lo torneç.

Targa provençala

Accessòris

Eissauga ambé tinteina, l'una blaca e blava, ll'otra blanca e roja

Motor

Lança acabada per de dents de sèrra e de mema color que l'aissauga, portada dins una soleta man

Plastron pendut au còle, coisson sota lo plastron, «temoin» (testimòni) dins l'otra man.

Vèstits

Braias blancas, casòt e talhòla ambé lei colors de la societad (per exemple, rojas per la Ciutat)

Pès descauç per lo passa carriera e la targa

Actors

Targaires mascles partènt de 18 ans

Ges de categorias

Ges de musicaires sus lei baatèus.

Torneç

Lo targaire se ten lo mai drech possible.

Ten diins una man la lançq, dins l'otra lo «temoin» (testimòni).

Deu debauçar 2 targaires per èstre fraire.

Lo venceire es lo targaire e la societat qu'an recampat mai de ponchs.

Se fa un passa carriera avans lo tornec.

LA TARGA DAU MARTEGUE

Jogam a la targa
Bravei Martegaus,
Se tombam dins l'aiga,
Si farem pas mau.

Es sus la tinteina
Qu'un marin adrech,
Coma la polena (1) ,
Deu se tenir drech.

Per plaire ai filhetas,
Quand anatz targar,
Fau de pampalhetas,
Ben èstre abilhat ;

Se l'i a d'amolaires
Que vòlon montar,
leis aures, pecaire,
Ben lèu debauçats.

Quand es d'aterraires
Que tomban solets,
Li diam de targaires
Dau bòn rei «René».

Car podèm va dire,
Quand òm lei vei tombar,
Manca pas de rires
En lei vesènt sautar.

Mai lei traucs dins l'aiga
Si conóisson pas,

Se banham lei braias,
Lei farem secar.

Quand la targa es lèsta,
Si fau desfrairar,
Per ganhar la pèça,
Fau tot debarcar.

(1) - Polena : mast.

(2) - Li diam : li disèm (forma de la Provença Bassa).

Referéncias d'aquesta cançon reculhida au Martegue : Damàs Arbaud, «Chants populaires de la Provence», 1862, T.I, p. 184 ; Francés Vidal, «Lou Tamborin», 1862 ; «Lo cançonier de Mont-Jòia», 1976, p. 94-97. Lei paraulas semblan pron ancianas qu'i a dins dos coblets d'allusions ai rèi Rainier. La musica es estada notada au sègle XIX e pareis una degenerescéncia d'aquela de la Fèsta Dieu d'Ais, conoissuda sota lo nom de «La passada» ; es la version de Francés Vidal qu'es presentada.

LA LIBERACION DE BOLHADISSA

Nòstre vilatgi, ocupat per lei tropas alemandas, foguèt liberat lo 20 d'aost de 1944. Vaquí lo racònte que me faguèt d'aquel eveniment Isidòr Gautier, ancian premier cònsol de Bolhadissa.

Èra un dimenge, e d'òmes dau grop armat de resisténcia s'èran anats metre a l'espèra sus lei ribas de la rota que va a Trets per atacar lei camions alemands isolats. La tòca èra de recuperar d'armas estènt que lo maquis de Trets que recebiá d'armas e de municions per paracadutatgi ne'n volián pas donar ai resistents comunistas qu'èran a Bolhadissa. Pasmens, sus lei 10 oras, - sospresa ! - veson arribar d'elements dei tropas americanas qu'avián desbarcat lo 15 d'aost en Provença. Prenon lenga ambé lo comandant per lo biais d'un interprète canadian ; conselha lo comandant ai resistents, de tornar au vilatgi per se plaçar dins un luec estrategic de l'aglomeracion. Mai dins una carriera, un convòi alemand compausat d'un vintenau de camions qu'an en remorca de canon anti-carris, es arrestat. Lei resistents son avisats e s'escondon. Parte mai lo convòi e s'adralha vèrs la Poma. Lei resistents profichan d'aquò per s'installar dins lo vilatgi.

Sigismond Albaladejo se quilha sus la teulissa de l'ancian lavador public, fàcia a la Comuna. A una biaça plena de granadas. Sei fraires, Antòni e Josèp son dessus una cuca, de l'autre costat. An un fusiou-mitralhaire pres ais Alemands : son aquí per curbir una retirada eventuala de Sigismond e d'Isidòr Gautier que son a l'intrada de la dralha que va a la glèisa. S'es mes aquí, Isidòr Gautier, per tirar sus un camion que vendriá de quitar la rota nacionala.

Plus bas, au passatgi de nivèu, au premier plan dei fenèstras de l'anciana gendarmariá, i a Lucian Martini, Enric Dalmasso, Marcèu Juli «Jeff» Long, qu'es president dau comitat de Liberacion, «Ninico» Cano, Josèp Boi. Son totei armats. Rogier Silva es sus lo bòrd de la rota nacionala, fàcia a l'ostau dau garda-barriera ont i a un potz : a un fusiú-mitralhaire.

A montat fins a la Poma, lo convòl alemand, mai li an tirat dessus lei tropas americanas, e s'es entornat. Quand arriban au daut dau vilatgi, leis alemands meton en travers de la rota lo darrier camion e fan sautar lo motor amb una granada. Lo convòl descende d'aise, coma se cercavan un ròdol per s'arrestar. Mai, arribat fàcia au lavador public, acomençan de ploure lei granadas de Sigismond dessus lei camions cargats de sordats : crits de peur e de dolor. Leis Alemands son estats sosprés e tiran onte que siegue. Un gradat es estat bleçat dins sa Simca e tomba sus la rota. Un motociclista es tanben estat tocat per lo fusiú-mitralhaire. Un camion s'arresta e pren lei dos bleçats. Mai, au passatge de nivèu, totei leis armas tiran dei fenèstras de l'anciana gendarmariá. Rogier Silva coma Sigismond es a descubèrt : drech còtra la platana fusilha lei camions a bot tocant. Cridan lei sordats alemands. Silva e Sigismond sòrton indemnes de la batèsta coma totei lei resistents, mai i a de pèrdas en cò de l'enemic. Un camion Fiat es estat pres, tanben un camion ambé lo motor de destruch, una traccion avans, una Simca e una motò. Tot s'amaisa, mai vèrs 13 oras, en coordinacion ambé lo comandant american, lei resistents se van plaçar en còntrebàs de la rota nacionala e per espacis reguliers en montant vèrs la Poma.

Vèrs 14 oras 30, un camion alemand qu'a en remòrca un canon anti-carri monta vèrs la Poma. Tre arribat a portada d'arma dei resistents e deis Americans, li tiran dessus. Descende lo caufaire qu'es picat a mòrt. Sus lo camion, i a sèt sordats alemands que cridon «Cambaradas», auçant lei braç. La Resisténcia lei fa presoniers. Arriban leis Americans que vòlon lo camion e leis armas mai pas lei presoniers ! Après una brava discussion, lei resistents li laissan tot alevat lo mòrt que li levan lei papiers per leis adurre a la Comuna. De volontaris cavan un trauc. An pres doas cubèrtas dins lo camion, l'una qu'an mesa au fons dau cròs, l'autra per tapar lo còrs de l'alemand. Quauqu'un es vengut ambé dos paus de vinha per far una crotz, e an marcat l'emplaçament. L'armada es venguda un pauc plus tard per recuperar lo còrs e leis afaires dau sordat a la Comuna. Lo sordat enterrat, lei resistents se van puei installar sus la rota dau Tonèu.

Entre 18 oras 30 e 19 oras 15, un sordat alemand solet monta suau la rota dei Gorguetas e s'adralha vèrs la Poma. Un jove resistant qu'es a l'espèra sus lei crestencs dau Tonèu li tira dessus. L'Alemand qu'a l'experiéncia d'annadas de guèrra, esquilha sus sa drecha dins un vinharés tot fulhós a aquela sason. Fins a soleu tremont i a escambi de còps de fuec, e Joanòt Sliman devala en corrèt per far presonier l'Alemand qu'es totjorn escondut dins lo vinharés. Se pensa d'èstre protegit per una muralheta e fa avans vèrs l'Alemand que li tira dessus quasi a bot tocant. Es picat a mòrt Joanòt, que crida : «Siáu bleçat ! ». Puei, lo silenci. Alara, Oresta Alcefali, dich Mauro per escais, qu'es assotat per la muralheta assaja d'anar au secors de Joanòt qu'es aquí, alongat. Au moment que

va prendre Joanòt dins lei braç, l'Alemand qu'es totjorn a l'agachon li tira dessús. La bala nazia pica lo pontet dau fusiò de Mauro ; es una bala explosiva e se pren d'esclats dins tot lo còrs e mai que mai au fetge, mai estènt a l'abric de la muralheta arriba de se rebalar fins a la rota dei Gorguetas. Es carreat fins a l'ostau dau paire Estève Silva. Son anats quèrre lo doctor Court-Payen que pensa sei bleçaduras superficialas e ditz : «S'es operat, se'n tirarà» ; adonc lo fau menar a l'espital d'Aubanha. Lei resistents son consternats.

Dau temps, dos carris d'assaut americans descendon fins au centre dau vilatgi. La fola, fremas, joves, vièlhs, nistons, son a felicitar lei sordats americans mai son pas encara assabentats dau drama dei Batièrs. E la premiera jornada de la Liberacion de nòstre vilatgi s'acabarà dins la tristesa.

Es format un comitat de Liberacion sortit de la Resisténcia e aprovat per lo Comitad d'Argier. Lo president n'es Marcèu Juli «Jeff» Long, qu'a per adjonch Mèriüs Suzanne «Gaton», dich Robespierre ; leis autrei membres son Josèp Boi dich Canha, Estève Silva dich Chibron, Clovis Rampal dich Bertrand, Carle Mandrille, dich Lo Grand, Mèriüs Fourmillier dich Tribun, Alemia Boi dicha Natachà.

Dins la matinada dau 21 d'aost, lo president Long es anat sus la plaça de la Comuna onte lo maire, Nicolau Négrel e son adjonch son aquí. Lo president se presenta e soma lo maire au nom dei poders que li son estats conferits per lo Governament de li donar lei claus de la comuna. Lo maire e son adjonch semblan estabosits : fan çò que li demanda e s'envan. Es la presa dau poder comunau. Partènt d'aqueu moment es un comunista sortit de la Resisténcia qu'es encargat de la gestion municipala.

Lo president Long encarga Isidòr Gautier e Marcèu Rogier Long de s'entreviar de l'avitalhament de la populacion. La premiera mesura es de desliurar de bòns de pan individuaus : ne'n fan 1850 qu'es la chifra dei personas recensadas dins la comuna. Aquela chifra servirà puei per totei lei questions relativas a l'avitalhament. Es lo començament de la «batèsta dau ventre» !

Lo president dau Comitad de Liberacion es un dirigent comunista parier de quasi totei lei membres de la Resisténcia d'aqueu vilatgi dau bacin minier. Dins lo contèxte de foliá, de gaug mai tanben d'aïrança, de revenge, de gelosiá, son de crénher d'auvaris. Per empachar aquò, lei menaires de la Resisténcia qu'an servat tot son sang plan e sa luciditat fan arrestar lei milicians e lei remeton a la gendarmariá per fins que segan mandats as Ais per èstre jutjats sensa esperit de revenge.

Aqueu 21 d'aost, lo president Long e Isidòr Gautier arriban sus la plaça de la comuna ont i a un recampament de monde. Aquesta fola inconscienta, dins l'estrambòrd de la Liberacion es a començar una mena d'espectacle burlesc en copant lei peu dei fremas qu'an cooperat ambé l'enemic. Arrestan aquò, e lo president fa afichar de'n pertot que jamai lo comitat de Liberacion a donat l'òrdre de complir d'actes ansin. La Resisténcia es mai digna qu'aquò.

Passan puei per nòstre vilatgi de tropas francesas ambé de convòis de camions e de

carris d'assaut. S'arrestan, donan de boitas de consèrvas, de cigarretas, de chocolat... Lei fremas, lei vièlhs, leis enfants abraçan nòstrei sordats. Es una ronsada vèrs lei carris e aquí se va debanar un drama mai. Salhant una filheta sus un carri per abraçar un sordat, e dins son movement, lo sordat frustra la destenda de sa mitralheta : lo còp parte e la bala va traversar la tèsta d'un jove sordat, Vassal, d'Oran. Es la panica. Arriba lo major que pòt que constatar la mòrt dau sordat que carrejan a la comuna e que plaçan au caire dau còrs de Joanòt Sliman. Sordats ambé o sensa unifòrme de cotria dins la mòrt per lo mème destin.

Tota la jornada passan de tropas e laissan a Bolhadissa una seccion de carris que se van plaçar a la bastida Blanc, ai Boiers. Sei canons son ponchats sus lo crestenc de Peipin totjorn ocupat per leis Alemands; leis autres s'adralhan vèrs Ais.

L'après dinnar menan mai un sordat tuat dau caire de la Poma ; lo dison Pouzet. La poblacion se ven reculhir davant lei tres caissas e rendre son omenatge ai victimas. Lei obsèques se debanaràn sota lei tirs d'obús que tiran lei Francés sus Peipin per fins de cochar leis Alemands. Lei còrs dei dos sordats francés seràn rapatriats en Argeriá onte restan sei familhas.

Francés Pellissier

Conseiller generau, maire de Bolhadissa

Paracadutatgi : «parachutage».

Cuca : «butte».

S'amaisan : s'abaucan, «s'apaisent», «se calment».

Ronsada : «ruée».

Salhan : hissent».

Cochar : «chasser»

LA CANÇON DE VELAURS

La cançon de Velaurs (1)
Es l'Enclumi d'Emili
Quand pica sus lei fèrris
Per ferrar lei chivaus.
Es lo chin de Paulina
Que japa quora un cat
Intra dins son ostau.

La cançon de Velaurs
Es tanben lei campanas :
Aquila de la glèisa,

Aquela de la torre ;
Jògan leis oras,
A cu tinda lo mai.

Quand arriba l'estiu
Cantan lei cigalas
E cantan lei grilhets ;
La cançon de Velaurs
S'ausís dins lei carrieras :
« Ou ! » per cridar la Joana,
Lo Joan o lo Leon.

La cançon de Velaurs
Es lo gau de Miquèla ;
'Mbé son cacaracà
Nos fa levar matin.
La cançon de Velaurs,
Rimbambèla de nòtas
Quilhada sus d'un fiu ...

La cançon de Velaurs

Es lo crit dei pichons
Dins la cort de l'escòla
A la recreacion.
La cançon de Velaurs
Es la mistralada
Que jòga dau violon

Dins lei brancais dei pins
De mossur Pardigon.
Es la cabra que bèla
Per donar la tetada
Au cabrit d'a genolhs ;
La feda de son crit doç,
Cerca son anhelon.

Es l'ase que brama fam
Dins l'estable dau fons,
E qu'aurà per dessèt
De gruelhas de melon.
La cançon de Velaurs
Es aquí dins ma tèsta
Dempuei que siáu naissut.

Sibla mon galobet
La cançon de Velours,
La polida cançon !
Deis ostaus dau vilatgi
Ai pichons bastidons
Fau jamai que s'acabe
De Velours la cançon !

Raol Féraud
22 de mai de 1987

1 - Velours : vilatge que se tròba entre Ais de Provença e Bèrra, près de Ronhac.

DE PÈIRA TRAUCADA

Lo liech me pòrta dins la nuech. Me laissi encoconar dau negre, e vòga ! Podriáu laissar córrer la nau e pensar en ren. Mai vesi que pòdi pas quitar de comparar. E aquela negror de ma cambra, la tròbi dejà pas tant negra. L'escuresina la mai sorna, a tot dire absoluta, l'ai tastada au fins fons d'una mina galesa (1). Lo guida disiá d'atudar lei lumes e ieu, sentiáu lo pes de la tèrra e dau trabalh. Ara que s'exportava plus lo carbon, leis òmes dau país venián plus se quèrre la mòrt en dessota, nimai lei cavaus nanets que tirassavan lei wagons e vesián plus jamai lo jorn un còp que leis òmes leis avián botats dins lo fons. La nuech de ma cambra es pas tant negra, verai, mai es ma nuech. Es ma cambrada. Es ma tèrra que pesa, es mon trabalh, es ma vida.

- E puei, subran, la senti, tancada dins lo fons de mei cervèlas. Siáu tot estabosit d'aquela materialitat. De'n premier, m'espauruga un pauc aquela fòrma non visualisada que me bloca una part de la clòsca. M'estòni tanben de ne'n pas sofrir e m'esmeravilha d'aquel sentir pur, sensa color. Per ara se vòu pas mòure, la forma. Restarai aquí ? Totemps ?

- E vòga la nau ! La nuech s'esvalís. Doas fòrmas perfiechas s'enuançan dins un cèu de blau (2) clar. Senhorejan au mitan d'un desèrt color de mèu. Sus lo davant de la scèna un òme pès descauç, de la camisa gòfa (3), agacha lei fòrmas gigantas. Reconoissi un pescaire antic, mai s'esbinha lèu-lèu e me laissa solet ambé lo tablèu. Vesi qu'es un tablèu. Sembla de Chirico qu'auriá semenat sus una arena de Dali. Mai tot aquò tant espurat, tant despolhat. Siáu pivelat e entristesit a l'encòp d'aquela composicion emfatica. La vision es concentrada sus un carrat d'orizont. La piramida e l'esfèra gigantas son quasiment pausadas au pè dau cèu, sei colors son indefiniblas, semblan pas qu'un rebat (4) dau sablum, amb un costat de lutz e un costat

d'ombrum. Senti que lo tablèu vèn brullant. De que vòu dire aquela susor ? L'idèa me vèn que ieu tanben devi èstre dins lo tablèu. Dempuei que lo pescaire aviá gratat camin, me disiáu que li aviá ges de plaça per l'òme dins aquela environa, aspra coma èra. Mai ara siáu bèn segur que siáu en quauque endrech dins aqueu desèrt. La sabla sèrva la traça de la darriera ondada. Son Empreinta franjosa barra lo tablèu dins l'oblica e fa la ziga-zaga a travèrs dei dunas. - E d'aiça de la linha, regetada per l'èrsa darriera au pè de la granda piramida e de l'esfèra bèla, i a la pèira traucada, la pèira tancada dins ma tèsta. La vesia ara.

- E ieu siáu la pèira
e
siáu dins lo tablèu.

Ives Andrieu

- 1 Galesa : «galloise».
- 2 Blau : blu
- 3 Gòfa : «gonflée»
- 4 Rebat : «reflet»

MAIRENADA

O fagues pas, pichòt !
Verdon que l'a trencada
Es gelós de sa ròca.
A fargat lei muralhas
D'un castèu rebrossaire.
S'i cocha lei aranhas !
Fiu escaire,
Siás segur dei clavèus ?

I anes pas, pichòt !
L'aucèu que plana e vira,
Dei nívols e deis auras,
Baileja lo tremol.
Que ponhèsse, de caire,
Ta vela encordelada !...
Fiu volejaire,
Siás segur dau corset ?

Te plores pas pichòt !
L'ala li a mancada,
A fach la cabussada.

Vaquí ben l'oncle Pèire,
Qu'a un còp t'ensenhèt
La vida, e mai la mòrt.

Regina Fournier
Aost de 1994

MANIFESTACION

Canebiera sorna : si dreïçar e viure lei colèras amolonadas que devalan.

Ren dire tanben.
E demorar
coma la mar
lo rocàs
lo vent
e la nèbla possibla.

Per lo fenestron dau bot d'una carriera la ressa dei còlas que velhan.

E nautrei
encar tròp luenh dau pòrt.

Pèire Simiand
12 de març de 1994

LEI VENTS DE PROVENÇA

Lei tant polidei ròsas dei vents qu'adornan leis armanacs de totei menas, sovent tot cercant la menudariá galanta dins lo dessenh, chaplan gròs dins la realitat. D'abòrd convendriá de dessenhhar autant de ròsas que i a de ròdols ; un exemple : lo marin que per aici bofa a pauc près dau Sud, outra part pòu quasi sautar dau Levant.

En seguida, l'aura s'encamina pas coma se sortiá d'un canon de bofet ; escoba larg. Lo vent larg, per exemple, pòu tirar gaireben dau Levant au Ponent ! La direccion dei vents es pron cambiadissa segon lei luòcs, mai tanben, dins un meme endrech, segon lo moment, lo jorn, la sason, la pontannada. Lo flambèu dei ròsas, aquela dau capitani Negrèu, amb sei trenta-dos vents - pas mai ni mens ! - partís l'orisont en sectors de 11,25 gras ! Cada amira es tancada au quart de gras ! Es una ròsa dei direccions puslèu que de vents ; dins la practica es fòrça mai aisit de prendre seis amiras amb una subdivision decimala dau ceucle que dona trenta-sièis direccions, amb una òsca totei lei dètz gras.

Trobaretz sovent mai d'un nom per un meme vent : siegue de sinonimes, coma la

tramontana qu'es per Lengadòc çò que lo mistrau es per Provença ; siegue d'escais-noms - tant nombrós per lo mistrau, coma «manja-fanga» -siegue de fasas diferentas d'un même flux d'aire ; ansin lei mistraus : blanc, negre, bas, drech, intre, larg, etc.

La diversitat deis apelacions es pasmens pas abusiva, ni arbitrària ; totei lei denominacions son la marca d'observacions popularas pron precisas, se referissèn au luòc, a la vitessa, a la direccion, au biais de bofar, a la resulta, e autrei particularitats. Lo vent de l'estèla davalant sus Marselha dempuei la cadena de l'Estèla, li meton encara le respilhon quora, d'estiu, s'endeven agradiu, e l'anguielon l'ivèrn quora s'atròba fachós. Verai que d'una mema direccion pòdon s'endralhar de vents diferents.

La ròsa representada aici - adobada segon d'estatisticas meteorologicas localas e onte l'estirada dei sagetas mòstra pron que lo Mistrau demòra ben lo Mèstre, mentre que lo Gregau es lo mai cort d'alèn - semond ren qu'una causida limitada de vents dau relarg. Mancan fòrça noms, segur, coma lo vent dei damas que, au nòstre, tira entre sud-oest e oest-sud-oest, e que lo monde d'aici emplegan encara pron dins la tradicion orala. Coma es, pasmens, aquela ròsa pòu èstre tenguda coma una mena de liame entre sciéncia e tradicion, d'abord que lei uech vents dau Breviari d'Amor son mantenguts, coma podètz vos en assegurar dins lei cinc vers seguènts dau foliò 41 :

Los principals aissi nomnan
En nostra lenga romana ;
Levant, Grec e Tramontana,
Maestre, Ponent e Labech,
Mieg-Jorn, Issalot.

Pau Colombier

Per dire au cabanon... o altra part !

LO «BENEDICITE» DE LA TAULA

Messiés, avans de començar
Farai l'ofici de curat ;
Vau dire lo benedicat
Alleluia
Alleluia.

mon Dieu, benissètz 'quest ostau,
Despuei la tèrra fins qu'au d'aut ;
Assuratz - li prosperitat.
Alleluia
Alleluia.

Benissètz lo Mèstre tanben,
E la mestressa egalament ;
Acordatz - li vida e santat.
Alleluià
Alleluià.

Mandatz tanben 'n còup d'asperson
Sus leis arrifòrts, lo jambon,
Lei lapins, lei cacaracàs.
Alleluià
Alleluià.

Enfin benissètz v'en pregam,
tot çò que nos metràn davant,
Puei n'autres dessus lo marcat.
Alleluià
Alleluià.

Ara podèm se metre en trin
A desgrulhar nòstre festin ;
Fau pas lo laisser refrejar.
Alleluià
Alleluià.

Emili Pailheret (1816 - 1899)

LAS PEPETAS DE NADAL

Un còp dins un mercat doas pepetas ⁽¹⁾ ploravan. «De que i a ?» diguèt l'ors en pelucha.

Las pepetas diguèron : «Quand lo paire Nadal nos comprarà, tot çò que i a dins aquela laissa serà pas pus amb nos.»

Mas d'un còp, ausiguèron de pichòts tròts dins la laissa «raviolis». Era una mirgueta ⁽²⁾. Diguèt : «Soi una mirgueta magica. Gràcia a ieu, tot lo mond serà amb vos.»

E cric e crac, mon conte es acabat.

Simon Lheritier

8 de decembre de 1992 (qu'aviá 7 ans de temps !)

- 1 - Pepeta : tit
- 2 - Mirgueta : pichòta rata.

SERADA DE MÒRT

1943 : annada de mlòrt sus Euròpa e sus lo monde. Aqueu ser d'aquí, au mes d'octòbre, crebavan de sordats en Rússia, lo frònt de l'Est coma disián, e mai en Itàlia, e mai sus lei fròpnts d'Asia e de l'ocean Pacific ; dins lei país ocupats per lei nazís e lei fascistas èran secutats e mandats dins lei camps de la mòrt aquestei que resistissián o sompletament qu'èran pas de la raça dei senhors...

Pasmens, lo 8 de setembre, lo mes d'avans, aviá capitulat Itàlia e fach un renversament d'alianças qu'ara l'estat nòu italian èra dau caire deis aliats. Çò qu'empachava pas lei fascistas ambé son Cesar de carnaval Benito Mussolini d'aver sa republica «sociala» nòva, aquela dicha de Salò, la vilòta dau laus de Garda, sèti d'aqueu governament que teniá perqué èra un satellit dei nazís.

Mai, per aquestei d'aicí, èran pas lei Italians, d'auxiliars que se i podián fisar. E puei, estènt que la massa deis Italains èran anti fascistas, siá que l'èran totjorn estats, siá qu'aguesson virat la vèsta, èran tractats per d'enemics. Aquò subretot dins lei país ocupats ont èron nombrós leis immigrats. Ansin, a Marselha, a la casèrna de la Bèla de Mai, quartier poplat per un molonàs d'immigrats italians, l'armada italiana d'ocupacion, lo jorn de l'armistici, avián donat a la poblacion totei sei resèrvas de viure per evitar que tombèsson dins lei mans deis Alamands. I aviá repression còtra lei Italians en generau, e mai que mai còtra lei comunistas o simpatisaires.

Era lo cas adonc a la Bèla de Mai. Es aquí que s'èran installats en 1899, mon grand, venènt de Toscana, ambé lo molher e lei cinc nistons, que dos puei devián encara far crèisser la familha. Lo segond, li disián Silvan. Naissut vèrs 1890, èra pintre. Un òme pron violent, parier d'alhors que sei fraires. Çò normau dins aqueu mitan d'immigrats onte la fòrça comptava pron per se far respectar. De mai, li agradava lo juec e lo vin, e soventei còps, èra empegat. Çò estonant, fin finala, es que pas un aguèsse mau virat, alevat leis escanatges dau temps de la joventut e mai lei satons. Lo bar onte se veniá espaçar de vèspre, après lo trabalh, èra sus la Plaça de la Bèla de Mai, au canton de la carriera de la Glèisa, ara Amabla Richier (tè, lo nom d'un trobaire felibre aigadier !) ; foguèt tombat per lo bombardament american dau 27 de mai de 1944, aqueu bar...

Un vèspre adonc, èra aquí ambé lei collègas a se chimar sabi pas qué, que l'alcòl èra racionat d'aqueu temps. Se duèrp la pòrta e intran quatre òmes vestits ambé de costumes sorns. « Deu èstre la Gestapò, ditz a sota votz l'un dei clients... Siam bèus...»

- Venèm per un contaròtle, fa l'un deis arribaires, vos demandam de mostrar vòstrei papiers.

Acomença lo contaròtle. «Metètz-vos aquí de caire», ditz l'un deis òmes a mon oncle. Perseguisson de relucar lei papiers : «Vos tanben», venon a un autre que li disián Rogier, mai me rementi plus de son nom d'ostau. Aqueu Rogier èra un bòn collèga de mon paire qu'èran dau même temps, valènt a dire trenta nòu ans, e qu'èra, parier de l'oncle Silvan, pas naturalisat francés. «Anatz venir totei dos ambé nautres qu'avèm quauquei verificacions de far».

Sòrton. Defòra, una camioneta bachada que lo caufaire a demorat au volant. Montan darrier ambé tres dei gus de la Gestapò. Desmarra la camioneta. Degun parla. Puei, Rogier demanda : «Ont anam ?».

- A nòstre depòs, just per veridicar quauquei causas.

A passat la Canebiera, la camioneta. Gaire de circulacion qu'es uech oras de vèspre e que de tot biais, ambé lo racionament de l'essença e dei pneumatics la màger part deis autòs son embarradas dins lei garatges quora son pas requisicionadas. Arriban au Prado. Es luenh de la Bèla de Mai, lo depòs... Ara son dins la banlèga, sus lo camin de Cassis. L'un deis òmes sòrt un paquet de cigarretas. Tira de cigarretas apara lo paquet ; ven :»Volètz ne'n fumar una ? « Rogier e mon oncle son contents d'una pariera dona que per lei fumaires, èra pereu lo temps de carestia. L'òme abra un batefuec. Tiran de goladas. Subran s'aplanta la camioneta. Lei tres òmes de la Gestapò se dreïçan, sòrtan un revolver e tiran sus Rogier e sus mon oncle qu'an pas agut lo temps de bolegar, sosprés qu'èran. Tomban. Rogier, es tuat sus lo còp per una bala. Mon oncle es per sòu, traucat per cinc balas coma sachèt plus tard. Doas dins un braç, qu'es estat romput, tres dins la tèsta, que pas una a tocar un organ vitau !

Rèsta sus lo postam de la camioneta, coma s'èra mòrt. Desmarra mai la camioneta. Ausís leis òmes que parlan. L'un ditz : «Leis anam garçar a la mar...» Fa avans la camioneta, dins lo sens contrari de l'anar. Enrega lo baloard Michelet. A travèrs dei listèus, mon oncle vetz lo baloard ambé sei platanas. Au Rond Ponch, passaràn puei per lo Prado per anar a la mar. Que faire ? Vaquí, arriban au Rond Ponch. Un tramvai, i a un tramvai ambé de viatjaires... Se leva mon oncle e bombís per dessus lei listèus de l'arrier qu'an pas sarrat la bacha aquí, per se donar d'èr. Redola, tomba, se dreïça mai e corre vèrs lo travai en cridant secors. La camioneta s'arresta pas. Lei gents lo menan a l'espitau de la Concepcion. I serà escondut per lei mètgés que s'agissiá pas que siguèsse retrobat per la Gestapò que l'aurián tornamai arrestat e alara...

Es aquí qu'ambé mei gents l'anèri veire mai d'un còp. Que eu e la familha me contèron l'istòria. La tomba de Rogier es au cementèri dau Canet, a Marselha, que s'èran

desbarrassat dau còrs sus lo Prado, lei tuaires. Quand i anaviam, qu’i aviam lo tombèu de familha tocant aquest dau paure Rogier, mon paire aviá totjorn un mot per aquest d’aicí. E ara, son entornats en Itàlia, legalament, leis assassins. Mai aquelei que leis an sonats sabon pas coma deman virarà per elei.

Glaudi Barsotti

QUICHA ANCHÒIA

Quand jogaviam a quicha anchòia,
L’ivèrn a la recreacion,
Eriam plus fòrts dins nòstrei ròtles
Que davant lei composicions.
Quand jogaviam a quicha anchòia
sota l’uelh de mossur Audibert
— amb un tau mèstre d’escòla
Aviam l’avenir dubèrt —
Quand jogaviam a quicha anchòia,
I aviá lei filhas e lei garçons,
quand una man se farfolhava
Aviam drech a un pastisson.
Quand jogaviam a quicha anchòia,
I aviá lei pichons ‘mbé lei grands.
Èra l’atgi onte tot èra jòia !
Pensatz, i a mai de cinquanta ans !

Onte son passats leis autres ?
Onte siás, Loïs ? Onte siás, Joan ?
Respondon plus.
Dispareissuts...
Anem, bolegam ! Se caufam !

Trenta nòu - quaranta cinc, negra nuech :
Dins leis ostaus, la laida bèstia vèrda
Venguèt prendre nòstrei enfants.
Dins un vagon
L’estaquèron coma un bregand.

Adieu Dàvid ! Adieu Joan !
E per jogar a quicha anchòia,
Se contam
Sus lei dets de la man.

Raol Féraud
(2 de fevrier de 1984)

- Quora fasiá freg, lei pichòts jogavan a quicha anchòia, valènt a dire que s'amolonavan l'un còtra l'autra e se quichavan parier que çò que se fa ais anchòias.

UNA ENQUISTA DE FILEMLON LACEBETA, JORNALISTA A «LA MARSELHESA»

Plus degun, çò que se ditz vertadierament degun, sembla de se sovenir encara de la campanha publicitària de lançament dei sabonetas «Santa Barbarà», fa tot bèu just quauquei mes. Dau biais que van lei causas dins nòstre bèu país, enfangat dins au còle dins lei delicis verinós de la societat liberala avançada, degun ni mai se pausa plus la question dau perqué, après un estampèu de reclama que trespasèt de luenh tot çò que s'èra agut vist, plus degun parla plus aquelei famosas sabonetas «revolucionàrias» e quasiment anti-crisi coma lei presentavan leis espòts publicitaris, lei plenei paginas dei revistas e dei jornaus.

Tot lo monde sembla d'aver completament oblidat leis estèlas de cinemà o de la mòda, nusas o quasi dins de banhadoiras faraonicas o dins de ribieras tant autenticas coma aquelei de Disney-Land qu'èran a se rasclar la codena, d'un air mitat angelic, mitat pervers, mitat extatic (coma lo Mandarin-Picon d'a passat temps), coma perdudas dins leis espacis de bonaür siderau que l'usança de la famosa saboneta Made in U.S.A., (de segur, que senon auriá pas capitat) èra censada porgir en totei a pichon còst.

Tot lo monde a oblidat leis articles saberuts qu'espeliguèron dins de jornaus seriós que preferi de pas me'n rapelar lo nom, o leis informacions au Jornau de vint oras de la télé sota de pretèxtes mai o mens scientifics, informacions naturalament engimbradas per de jornalistas esponsonrisats d'escondon per la marca.

tot lo monde a oblidat perein leis afichas que faguèron flòri de me a de reng sus lei parets de nòstrei vilas, vilòtas e vilatges, e mai dins lei campàs mai abandonats. Lo nom de Santa Barbarà, «la saboneta dei refinats» a dispareissut parier dei camisetes dei jogaires de balon, lo RPR e l'UDF an perdut un de sei balhaires de fons. Es estt escafat dei paginas de revistas, dau diccionari de l'Acadèmia Francesa, dei emissions de radiò..

La saboneta Santa Barbarà, ma melhora dei sabonetas, aquela que vos rend la beutat e mai la beutat qu'avètz jamai aguda, aquela que sent encar mai bòn qu'aquò, que vos rajovenís en un virat d'uelh la carn mai passida, que a de vautre de don Juan a vista de nas, o la mai seductritz dei cortisanas, la soleta, la veraia... s'es esvalida, subran, sensa explicas.

Existissiá pas, faliá l'inventar. Coma riscava de raportar tot plen de picalhons, l'inventèron lèu fach. Fau dire que la saboneta Santa Barbarà —se disiá plus que LA SABONETA, o LA SANTA BARBARÀ —, èra quauqua ren, una brava invencion.

En generau un sabon, que que siegue, d'onte que vengue, aquò seguís lei lèis de l'entropia. Per faire clar, se gausís. Cada còp que vos lavatz, se redusís un pichon pauc, fonde. Es normau, que. Mai aquest, non ! Podiatz vos lavar tota la santa jornada, demorava totjorn pariera, coma nòva. La saboneta ingausibla, permanenta, non-stòp, definitiva, etèrna ! lo Fènix dei sabonetas.

D'acòrdi, èra un pauc cara, pasmens lo mai colhon èra capable de carcular : una saboneta que dura ad vitae aeternamm, aquò es un pauc mai qu'una esparnha, deven un plaçament financier. Lei raspis, lei rascós e leis esquichas bonhetas foguèron pas lei darrièrs a ne'n crompar. N'i a que ne'n cromptèron a molonadas, pas per se lavar, qu'una bastava, mai per especular subre lo jorn que la demanda passariá l'oferta.

Ne'n vendèron tant e tant que lei fabricas, ailà, en America, arribavan plus a respòndre ai besonhs. Se'n faguèt même de còntrafaiçons a Hong Kong, que marchèron pas parier. Avián lei memeï qualitats, èran pas tant caras, mai èran pas de sabonetas Santa Barbarà !

E puei, plus ren.

E degun s'estonèt.

Degun s'estonèt de plus ne'n veire dins lei magasins, sus leis afichas polidas. Degun s'estonèt que degun protestèsse pas còntra aquesta carestia injustificada. Lei jornaus qu'avián tant fach de çaganh demorèron muts ; la télé ? Ne'n parlem pas. Lo ministre de la Santat quinquèt pas, B.H.L. faguèt ges de declaracion, e mai Sa Santetat lo Papa que diguèt ren, per un còp. Silenci complet sus la linha... Estonant non ? Un pauc curiós sus lei bòrds, parai ?

La veritat, m'a faugut quauquei setmanas d'investigacions ferotges autant coma prudentas, estènt leis interès en causa : siáu coratjós mai pas suicidari e me devi a mei legèires avans tot. M'a faugut de recèrcas menimosas e discrètas, mai ai capitat per la descorbir, la veritat.

Figuratz-vos que, au bot de quauque temps, an començat de s'avisar, leis usatgiers, que lei sabonetas Santa Barbarà se contentavan pas d'estre ingausiblas. Dau mai lo temps

passava, dau mai se'n servián, dau mai venián pesugas, coma se se transformavan a cha pauc en pèira, en plomb, puei en mercuri...

Aquela empega me diretz, es pas lo tot, ni lo mai grèu. Leis usatgiers, au revenge, subretot lei mai afogats, comencèron de notar que perdián de pes. Lo bofiàs o la bodenfla venián pas maigres, çò que seriá estat cocanha, mai semblavan se vujar, pèdre sa substància a flor e a mesura. E leis autrei parier ! Leis utilizators de la saboneta se secavan per dintre, se transformavan en cruvèus desertats per la vida, l'energia e lo pauquet d'intelligéncia que li restava.

L'explica n'èra evidentà : ren es creat, tot se transfòrma. La saboneta pompava l'energia dau paure monde per se noirir, aquò èra lo principi de son foncionament, mai lo principi s'èra automatisat, lo movement abrivat, aviá escapat ai concebèires.

La resulta : una catastròfa en granda escala, planetària, quauqua ren encara pièger que l'espandiment dau Cocà-Colà. Quora se'n avisèron, lei responsables, una tapada de paurei bogres e bogressas li avián dejà laissat la pèu...

Sota lo pretèxe ipocrita de pas crear de psicòsi, decidèron de dire ren, de faire lo black out lo mai estrict sus aquela istòria. Levèron a la chutchut lei sabonetas dei magasins, arrestèron la reclama, faguèron taisar lei malauts que rebecavan, lei mètgés que protestavan, aquelei qu'èran au corrent deis estatisticas alarmistas... e passa que t'ai vist.

Li costèt bònbòn, mai ambé lei beneficis qu'avián dejà realisats, s'èran fach lo borson gras e riscavan pas grand causa. Eran a leis investir dins una altra porcariá a la m'as colhonat per ensacar lei nècis.

I a ges de morala dins aquest affaire, o ne'n tiraretz lei conclusions que voudretz, qu'es pas mon ròtle a ieu, simple jhournalista de vos gonflar lei cervèlas. Devi apondre pasmens, per aquelei que mancaràn pas de se pausa de questions pertinentes sus çò que se debanèt diins nòstra region, que fogueriam pas la mai tocada per aqueu flèu. Per astre, dins l'ensem, avèm gardat lo sabon de Marselha.

Florian Vernet

LA MÒSTRA

Aquò es un conte de ma grand la bòrnia. Dau temps fòrça ancian, ont i aviá pas que los rèis e los senhors grands per aver de mòstras. Fai que dins tot lo país èran pas fòrça per saupre çò qu'es.

«Bel jorn, bona òbra, bel dimenge», coma disiá lo capelan Favre, un òme dau vilatge se'n anèt per òrta. Prenguèt lo camin e s'i adralhèt sens tròp pensar a res. Per de dire de

passar lo temps, qu'èra clar e cantant, aquel matin.

E aquí qu'a un virador vei, d'una, sus lo sòu, lusir quicòm, coma un pichòt solelh. Se ne sarrèt, prudentament, qu'èra òme savi e cafit de santa rason. Prenguèt son temps, coma o fasiá quand parlava. E lo sabián totes un pauc-parla. De tot, en aquel temps, se caliá mesfisar. Era pas coma ara, onte tot es clar e lis. La causa, qu'enlucernava (cal dire que lo solelh èra de l'autra man e li lo remandava dins los uòlhs) èra redonda e bombuda un pauc. E bolegava pas. S'agromoliguèt per la melhor espiar. Res de mai. Se ne sarrèt encara. Es aquí qu'ausiguèt un mena de bruch, coma tica-taca qu'i faguèt pensar a lo de son còr quand au liech, sul costat, s'i cochava dessus. Quicòm coma aquò.

Èra lent dau soscar coma de la lenga. Li calguèt de temps per amadurar un pensar alentorn d'aquela causa que, semblava plan, viviá. E, subran bombiguèt drech, coma s'aviá sautat sus quauque petard enterrat dins la polsa dau camin : «Lo bon Dieu !... lo bon Dieu ! ... Lo bon Dieu es vengut au nòstre : ...» Siaguèt un revolum dins son ime. Un trebolèri. Una tèrratrema. E s'atrobèt de genolhons. De juntas mans. S'avisèt que, dins lo desvari de son ime, aviá gardat son capèl sus la tèsta. Lo levèt, tot envasit de respècte d'un biais lent. L'esmodu li aviá copat la paraula. Se pensèt que caliá anar cridar la novèla al vilatge. que lo venguèsson adorar. S'enucèt amb fòrça signes de crotz. E s'anava metre en camin, quand li venguèt l'idèa qu'aviá lo dever d'aparar aquel qu'aviá causit de venir onorar de sa passada lo vilatge tot. Alara, pausadament, coma s'èra un rite religiós, tapèt la causa lusènta qu'èra, n'èra segur ara, lo bon Dieu. Coma en en relicari.

Partiguèt au galòp au vilatge. Volava sul camin. La gent qu'èran aquí a badar, coma o fasián normalament cada dimenge, ne siaguèron estabosits. Corriasiá coma un desmargat, sens arrestar de cridar coma un perdut. Sabián pas çò que disiá. S'amolonèron e finiguèron mai pròche, per l'ausir : «Lo bon Dieu ! ... Lo bon Dieu ! ...» N'èra desalenat. Èran totes en ceucle a son entorn. E li fasián : « De qué, fotre ! as a cridar... Lo bon Dieu ?... De qu'as ambé lo bon Dieu ?...» Se calava de tant qu'aviá perdut l'alèn. Una santa femna li porgiguèt un grand veirat d'aiga dau potz, que jalava. Prenguèt una brava alenada : «Lo bon Dieu...», se calèt tant èra granda l'esmoguda que n'aviá. Los autres èran muts, pressats d'o saupre, per lo pas copar. Finiguèt per faire, bas, e doçament : «Lo bon Dieu, çai es vengut ... L'ai vist... vos o dise... L'ai vist... Vos i vau menar.»

Tant ne faguèt que lo capelan e lo cònse, en testa, darrièr la crotz granda que pesava coma un ase mòrt, totes, en seguit, e cantant las litanias, totes, e el davant, per los i menar, s'adralhèron sul camin per anar aculhir lo bon Dieu, de passatge dins la comuna. Ambé totas las onors que s'i deu. Onestament.

Lo grand seguit anava lent e majestuós per lo campèstre. Sens arrestar de salmodiar las cantas latinas que las sabián totes. E mai sens i res comprene. Mas, vengut al cort virador ont avián fach lo rescontre s'arrestèt d'una, durbiguèt los braces e se trasèt de genolhons. E tot lo seguit faguèron parier.

Alara, lo capelan e lo còNSE l'agachèron dins los uòlhs : «Ont es lo bon Dieu ?» Mut de veneracion, es totescàs se posquèt barbotir, e o mostrava de la man : «Jot lo capèl... « - «Jot lo capèl ?...» faguèron un pauquet estomagats. «Alara, leva-lo...» li trasèt lo còNSE que fasiá lo morre. Entre que lo capelan se senhava e debanava entre bocas sabe pas quana litania per s'aparar de l'esperit marrit.

L'òme s'agromoliguèt encara. E, d'un lent anar dau braç esperlongat per la dança armoniosa de la man dins l'èr, prenguèt lo capèl entre dos dets e, d'un còp sol e redde e sec, destapèt... la causa.

Siaguèt pas qu'una crida bassa, un planhum coma s'una mena de vòmit los panlevava. Jot lo capèl, en plaça dau bon Dieu qu'èran venguts per l'adorar, sabètz çò que vesían ? Ai de mau a vos o dire, mas me cal o faire, pasmens, puòl que m'avètz plan volgut escotar tot de long d'aquel dire : una mèrda, una bèla mèrda, lusenta de fresc, majestuosa, plan noirida. E qu'èra plaser de veire, dins son plen tant ufanosa.

Lo mond rondinava. L'òme demorava mut. Lo còNSE bolhissiá entre el e sarrava los ponhs. «Te siás fotut de nautres ! Siás vengut capbord ! O pagaràs ! Paure piòt ! Que nos as pres per de nècis !... Ont es aquel bon Dieu que lo venían totes pregar ?...» Ne diguèt mai encara. Passem. Quand, la boca seca, s'arrestèt, l'òme simple, e bon, e de bon ime, li faguèt simplament, coma s'èra cause naturala, e sai que , l'es :»De que volètz... Vos o ai dich : lo bon Dieu es passat... Es passat, a cagat, e puòl, s'es enanat.»

Max Rouquette
2 de setembre de 1994

(Raconte reculhit a Argelhier d'Erau, de la boca de Jaume Robert, carretier, a l'entorn de 1930.)

LO PLANH DAU MALAUTONET

Es pas la pastenarga
Vaga e larga
 ma potarga⁵
Que me farà pas veire un cèu de mèu.
 Ladigadèu...
Me revirariá puslèu lo fèu.
Lo fèu dau fetge,
Un fetge eretge
 e un fetge grèu.
Fetge pron grèu

que me fa pas tròp de bèus bèus.

Sonar lo metge,
Aquò m'agrada
Sensa pomada.
Aquí la bana tanquèt la grana
De la platana.
Aiçò se gonfle dedins mon ventre,
Lo mau i rintre.
Aquita dintre, ventre de pintre.
Dedins lo pitre, es pas tròp grèu.

Tot aquò basta ;
Me ne'n fau banasta
De gròs malastres,
Paurei benastres
Quora lo fetge me fa soleu.
Que lo soleu fague bèu bèu,
Alara canti,
E mai trescanti,
Car siáu coma un cadèu.

Mai, per que ben me fague,
Porgetz-me ges de pastenargas;
Que vagan au larg, òc,
Ma fan pas veire un cèu de mèu.
Lagadigadèu...

Enric Damofli
3 d'Octòbre de 1993

1 - La potarga son leis uous dau mújol que son salats per èstre conservats e consumits taus coma. Es una mangiscla requista. Lei mújols femèus, quora tenon aquelei uous, an lo ventre gris. Au Martegue, disèm a quauqu'un que ten lo ventre gris, qu'a la potarga au potarguier.

VORA AL MAR

Eriam ben decidits de tornar bastir la descisa deis ans, de pas se laisser prene, ombras resquilhantas, a l'aranha pausada per la caça, coma l'aucèu perdut entre lei malhas, la tèsta esquichada e lo bec dubèrt, leis alas paurement arrapadas, quauquei plumas au sòu, s'eriam decidits de tornar viure dins l'òrle de la tèrra per fin que lo temps existiguèsse pas e que poguessiam regardar la mòrt coma solaç, de còp una abséncia d'amen. L'infirmitat definitiva e umana es aquela de la memòria. Aucèus engabiats, auriam inventat un passat sens pesantor. Crèire que la libertat es pas facha de contactes ambé l'aire, lo pes e l'immobilitat. La memòria embrigalha leis aucèus arroquits.

A pausat son agach, aquí, sus la taula alisada per l'etèrna dau temps. Lo vent a pas netejat lei brigas dau manjar, veires laissats dentelats de vin. La caranchona de l'aire leis umanisa. Sens i pensar, saup que ritz de l'autre costat d'aquest vent e lo remembre dau rire li tòrna. Saup que l'aire trebolà ren, de temps de sègles. S'agenolha au pè de la taula e calinha la fusta. Conois pas son nom, aqueu de la taula e dau veire. Lo vent la sòna pas. Sei peus, lei desnosa ambé sei dets. Se clavela encara au mond, a l'abitud deis oras e dau temps. Passa sa man dins sei peus. Espèra un mirau. Un riu. Lo silenci existís plus, lo vent fa clinar cada objecte : una sartan amb una cordeleta, un contravent, de fuelhas, de lançòus banhats, de pelhas secadas. Espèra, coma un remembre caud que tòrna, la raja dau temps, miegjorn, bala dins lo frònt, tèsta espetada e rusca de lenha mòrta. La vesèm, vièlha frema dei mans tant rugosas que lo temps i cava sei silencis. Assetada sus lo banc, dets sus la fusta de la taula (una taula grisa e dins lei trauquets de brigas de pan banhadas per la plueja) la tèsta un pauc clinada, leis uelhs dubèrts mai vuegs. Es aquí, dins la bastida, entre vinhas e mar, que lo remembre lo tòrna, segurament, coma l'agre dins la boca, lo pèis que s'enfila dins lo còs, acaptat sota una pèira. D'aquesta ora, la venguda dau remembre trebola, coma una mòrt tant sovetada mai ufanosa per leis annadas de tendressa e leis inchalhenças dei sers d'estiu. Gardar lo remembre dins la pauma de la man, aucèu nafrat per lo caçaire, l'ala sagnanta e pendolanta ; saup que patirà ben avans sa mòrt. Seis uelhs sus l'orisont dei vinhas li dison plus ren. Autrafés se noirissiá dau paísatge dei vinhas e de l'èrba escampilhada se mesclant au blau de la mar dins la calor de l'estiu. Tornarà trobar de gests inofensius de l'enfança, man còntre pitre, caçant d'una butada seca lei vèspas de la lambruca. Coma que vaga, li sufís de retrobar sei gests e de s'assetar fàcia a la vinha. Sei avis fasián la meteissa causa, ombras sempre assetadas. Regardan totei la meteissa vela se dessenhar o lo vòu de la gavina dins l'aire de sau. Dorbís sei mans. L'enfant cava sei gautas, alisa l'èrba talhada encara fresca, bocins raubats a la vida. Ne son plenas sei mans, èrba estonada, fragilisada, ja descompausada. Restarà pegada ai dets per la susor, arrapada en pasta negra sota leis onglas. Envolar l'èrba puei passar sei mans coma lei dets dins lei peus. Lo trabalh acabat, se deu restar aquí. Agacha lo temps aganir l'òrle dei colors. L'enfant se remembrarà de l'image de la vièlha frema s'endralhant entre lei renguieras, bocan de camin, entre murets e luna levada. Reconoisserà son sang, forma umana entre leis ombras dau vèspre.

L'imatge dau remembre que nos secuta mai que podèm pas laisser. Nos ten de pès, drechs coma d'arbres vièlhs que la vida muda solitaris e desesperament quilhats. Aquí, l'imatge de la frema agrovida, puei caminant lo vèspre, après la jornada de trabalh, un momenton de pausa que sa vida li porgís coma l'istant dau temps arrestat. La mar que s'endevina darrier una renguiera de vinhas, fins a la sabla. Sabèm ren de mai. Tanben un pauc de vent, aureta a l'entretèms de la nuech e dau jorn. Sa vida, coma totei, es una istòria muda.

Joan Ives Casanova

- 1 - Òrle : bòrd.
- 2 - Solaç : «soulagement».
- 3 - Lenha :»bois de chauffage».
- 4 - Ufanosa : «fastueuse».
- 5 - Blau : «bleu».
- 6 - Pitre : «poitrine».
- 7 - Vèspe : guèspe.
- 8 - Meteis, meteissa : meme, mema.
- 9 - Muda : «muette».

LA LETRA DEL BRITISH MUSEUM

Tot lo mond sap pas benlèu qual es un talpin o taupin. Es lo nom que se donan los estudiants que se preparan per dintrar a l'Escòla Politecnica, l'escòla de las Escòlas, la que dobrissia alara a las melhoras plaças de la societat. Foguèri un d'aqueles candidats al licèu de Montpelhièr, dins las annadas cinquanta. Erem lotjats dins de bastiments vièlha al Barri de Botonet, de l'autra part de Merdanson, aquel rèc que la municipalitat a cambiat ara en Verdanson. Fa mai ecologic coma vesètz.

Dins nòstre parlar licean apelàvem lo lòc «lo Peca Base», devia èsser qualque vièlh seminari reconvertit al moment de la lei de separacion en 1905, o caldria verificar. Aquí los talpins vivián coma dins una Trapa, completament isolats del defòra. I passavan tres an - d'unes còps quatre - de lor temps de jovent, per preparar los concorses. Aquela preparacion se fa totjorn mas saique dins de condicions melhoradas.

En primièra annada lo bisutatge durava dos meses. Cada jorn calia aprener a marchar al pas cadenciat, virar, saludar, s'arrestar. Sabi pas se Montpelhièr èra alara una excepcion o se n'era çò parièr dins las autras preparacions dels licèus de França. Çò de segur es que las vexacions e punicions que donavan los ancians mancavan pas e i s'ajustavan las dificultats degudas al quite travalhs escolar. En Talpa se calia embucar cada setmana un quizenat d'oras de matematicas, uèit o nòu de fisica e quimia sens comptar una lenga estrangiera, lo francés, lo dessenh e mai la filosofia. Lo bisutatge s'acabava lo jorn de Santa Barba qu'es la patrona dels Talpins coma dels artilhaires e dels pompièrs. Davant

lo provisor se cantava l'imne dels talpins ont èra question de «se torcher le cul des circulaires dégueulasses de Marc Sangnier, ce vieux pompier», puei un balèti amassava ancians e novelaris que formavan le Talpa Darboux que portava lo nom d'un matematician nascut a Montpelhièr.

Las doas annadas que seguissián èran vodadas a l'estudi. En defòra del cinemà las distraccions èran raras e, quand nos passejavem dins lo pargue per nos airejar un briconet, ensajàvem de n'inventar. Somiavem de torns destinats als professors que nos èran antipatics, de combinas par capitar als examèns, o simplament de qualque colhonada mai o mens nècia. Ensagèrem de metre al punt una maquina infernenca destinada al professor d'anglés. S'agissiá de quilhar en travèrs suls casièrs del fons de la classa, una pòst per dessenhar tenguda per una ficèla estacada a un clavèl. Per darrèr i aviam cunhat de libres, de boitas, d'espleches de tota mena. Una candèla alucada se deviá demesir fins a cremar lo fial pendent lo cors. Mas la maquina demorèt a l'estat de prototip e gausèrem pas menar a cima nòstre projècte.

Çò que faguèrem foguèt la letra del British Museum. Escriguèrem dins nòstre mai polit anglés d'escòla una letra signada pel director d'aquela venerabla institucion. Disiá a pauc pres aiçò :

«Monsen,

Avèm l'onor de vos far saber que dins nòstre conservatòri la gàbia del Grand Monin es liura. La vos venèm propausar e pensam que vos agradarà , compte tengut de sas dimensions e del regim de nòstre establiment. Aviam mai d'un candidat per aquela plaça e vos avèm causit per las vòstras disposicions e qualitats. D'en primièr la cara amb vòstre pel long e la pèl color de tèrra que lavatz pas jamai...»

Vos daissi imagenar çò que poguèrem dire del tafanari que caliá plan pelat, e de las performanças sexualas. Enfin lo cervèl de talha reducha, pauc desenvolopat, conveniá perfiechament, en acòrdi amb las idèas que devián èsser cortas. Un còp escricha, cerquèrem a qual mandar aquela letra. Nòstre camarada Marc Liautaud nos semblèt poder servir de destinatari. L'aimàvem plan e, coma o faguèt remarcar un de nosautres, aquò's amb los melhors amics que se jògan los torns los mai capitats. Un extèrn se carguèt de picar lo text amb una maquina e, per far mai vertadièr, un de nosautres, qu'aviá un correspondent a Londres, li faguèt passar lo papièr amb una envolòpa ont aviá marcada l'adreça de nòstre amic. Li demandèt de mandar tot aquò de Londres amb lo sagèl de la pòsta.

Tot anèt coma previst. Cada jorn velhàvem lo corrièr qu'èra distribuit al refectòri, fins que fintèssim arribar l'envolopa amb un timbre anglés. Liautaud la paupegèt amb l'aire soscaire puèi la dobriguèt. Quand i agèt getat un còp d'uelh, la metèt dins la pòcha sens dire res. Nosautres, los de la taula, faguèrem quelques allusions l'endeman, puèi los jorns d'après l'atissèrem amb de jos-entenduts.

Nos amusèrem plan d'aquí que l'afar siá tirat al clar. Sulcòp nòstre amic aviá marchat e patiguèt un pauc per encapar lo marrit anglés que nos aviá servit. A la fin ne riguèrem totes amb el, e Marc aviá plan ganhat lo còp que li paguèrem a beure.

Cristian Laus

VA CREGUETZ PAS QUE VOS FAU SENHAU

Va creguetz pas que vos fau senhau
Per m'arrapar...
Lo camin mai que jamai estarà
Mon ideau !
A luega de renegar lo passat
Lo tancarai au cèu per aluminar
Ma vida a venir.
D'aquelei que son estats dins mon còr,
Dins ma tèsta, còntre tois amarums
Encarcerarai lei belugas petejantas
Au garagai de mei pensadas.
Ren de çò que se debana
Balharà a meis Amors
D'imatges chanjarèus.

Rogier Monin

NÒRMAS

Nòrma garèt l'autò sus la plaça de la glèisa. agachèt l'ora au campanau. S'èra tancat lo relòtge, que marcava sèt oras. Alentorn, èran sarradas leis èstras au gròs soleu de l'estiu. Penecavan leis estajants.

Una ora. Aviá léser de se passejar qu'èra pas qu'a quatre oras lo rendètz-vos ambé l'agencia ; trobariá pron soleta l'ostau ne'n li avián parlat.

Lo trobèt. La pancarta, «De logar», pendolava, mitat poirida, a un restant de fui de fèrre rovilhat arrapat a una grasilha que s'endevinava tot bèu just dintre un boisson e lei bordilhas que lo vent aviá amolonadas còntre.

Butèt lo portau estraniament silenciós. L'auràn onhut per l'encausa de la visita. Mai l'andana qu'atraversava lo pargue fins a l'ostau èra tanben tota tapada de fuelhas, de romiàs, de papiers, de saquets de plastic. Nòrma se faguèt un passatge.

Semblava mòrta la bastida. Còntrevents arrancats, vitras copadas, teranhinas... Assagèt de butar la pòrta que boleguèt pas e passèt la tèsta per una fenèstra entredubèrta. Tot èra escondut sota de poussa.

A l'agència, foguèt recebuda amb un apreissament inquiet. Es lo director eu que la menèt a la bastida.

«Fa lòngtemps qu'es vuege l'ostau ?»

- Un an, que lo darrier logatari partèt sensa pagar, sensa dire ren.
- Semblariá que siguèsse abandonat despuei d'annadas.
- Pasmens an fach fòrça adobaments dedins. L'interior es modèrne, e l'an mes ai nòrmas. Vesètz qu'i a un ascensor. Era paralitic lo darrier que restèt aquí.
- Pòdi veire l'ascensor ?
- Faudriá de'n premier veire l'E.D.F.
- Podèm dejà ne'n durbir la pòrta.

Foguèt dificil. Fauguèt d'ajuda. Aquí, entre la pòrta exteriora e aquela qu'avián mesa dedins, per la seguritat, èra blocat lo cadabre dessecat dau darrier logatari : «Lei gents fan d'istòrias per ren ! Vesètz ben que tot s'explica ! Ges de mistèri !»

Estonada d'aquela orason funèbra, Nòrma demandèt : «De causas misteriosas ? Seria pas lo premier ?...»

- Aquelei pacolins ! Veson de trevas de'n pertot ! Un ostau emmascat que dison. La resulta es que degun i voliá plus viure !
- Digatz-me per leis autre. Siáu pas supersticiosa e m'establissi aquí totara. Fau pas jamai de chauchavièlhas !
- E ben, fa sièis o sèt ans, l'an trobat lo premier, cremat qu'aviá vougut metre l'installacion electrica ai nòrmas. Lo segond, foguèt quora cambièron lei teules que, parèis, riscava lo vent de lei desrabar ; quora an remplaçat lei teules romans per aquelei que dison romanics ; se n'agantèt un dessus la tèsta. Lo tresen, au moment dau desbosigatge, una branca li intrèt dins l'uelh e s'enfocèt fins au cervèu. Lo quatren, dau temps d'una desratisacion, s'enganèt ; moriguèt empoisonat. E lo cinquen, lo paure, menava la veitura a la gendarmariá per una question de mesa en conformitat ; un camion li barrèt lo camin ; n'es mòrt.

Foguèron lei vesins, sonats per la frema inquieta que venguèron lei cercar de nuech. L'an trobat, lo director, espotit, que s'èra dubèrt a brand un armari e que tombèt sus d'eu tot çò que i caupiá de libràs e de dictionaris. Pas possible de saupre ont èra passat lo còrs de la filha, mai l'endeman, sus la plaça, luega de la veitura, i aviá una cogordassa, fòra nòrmas.

Amanda Biot

Lo canton dau Lipet LA MOSTÈLA

Dins la celebra cançon populara marselesa sus lei pèis, ti debanan la tiera de totei lei pèis ambé un pichon juec de paraulas. Per exemple,: «Ai musicians, estènt que li agrada, li donarai lo ton». Quand parla de la mostèla, lo coblet ditz : «A una mestressa, la mostèla». Vòu dire aquò, qu'èra quauqua ren de bòn estènt que lo pescaire reservava especialament aqueu pèis per sa mestressa.

Ara, se manja plus gaire la mostèla e tant mièlhs que coma aquò n'i a mai per aquelei que li agrada !). N'es simpla la rason : fau vujar de sa tripalha aquest pèis subran, que senon se pòu gastar. E bòrd qu'un peissonier podriá pas vendre un pèis dubèrt que degun ne'n crompariá, e ben, ne'n tenon pas a l'estalatgi.

Adonc, aqueu pèis a un gost delicat que non sai, e se deu adobar d'un biais que l'assasonament pòsque pas curbir aquest gost. Mai, coma tot pèis, i a un molon de biais per l'adobar. Vos ne'n prepausi un.

Faire revenir d'alhet e de ceba dins d'òli d'oliva (dau bòn !). Aquò fach, ajustar quatre culhieras ⁶ d'aiga, de fenolh, una bèla poma d'amor ben madura, un trocelet de pèu d'arangi, de sau. Laissatz bolhir tot aquò una ora a fuec bas per pas tròp pèdre d'aiga. Puei, passatz tot aquò dins lo chinés per servir lo bolhon. Se volètz pas èstre efectat per esquichar aqueleis èrbas dins la passadoira, çò mai aisat es d'estacar amb un fiu lo fenolh a la partença, e lo levatz de'n premier. Metetz vòstre bolhon passat a bolhir tres minutas ambé de safran, puei lo laissatz refrejar.

Metetz alòr lei mostèlas dins un plat que va sus lo fuec. Son de segur vujadas e escaumadas : an d'escaumas fòrça pichonetas que son facilas de levar, e mèfi de pas esquintar lo pèis que sa carn es fòrça tendre ! Versatz lo bolhon sus lei mostèlas que devon tenir dins lo plat, esquichadas l'una còntre l'autra. Lo bolhon lei deu just curbir.

Tre que lo bolhon a pres lo bolh, lei mostèlas son cuechas (lo podètz verificar amb una forqueta), e se per malastre lei laissatz mai de doas minutas, auretz plus qu'una purèia de pèis per l'encausa de la tendressa de la carn. Adonc; gambi !

Avètz acabat. Amb un quilò de mostèlas que ne'n sentiretz ben lo gost qu'es relevat per leis erbetas que lo fan sortir, avètz de qué manjar, sensa oblidar de segur quatre sietonets de bolhon. Avètz aquí una mena de bolhabaissa de mostèlas que li escupiretz pas dessus, mi va podètz crèire !

Lo bolhon, lo podètz manjar a despart se vos agrada coma aquò, mai pas tròp pebrat que senon sentiretz pas la diferéncia d'un bolhabaissa de mostèla d'amb una sopa de pèis

ordinaria qu'es bònna, mai que lei fau destriar lei diferéncias, que ! Mai segur, podètz anar au macdò, qu'ailà seretz ben servit per çò qu'es de l'uniformitat !

Pèire Assante

LO BANH D'ALWIN

Un pauràs qu'èra, lo boscatier d'Ossiach. Ortner li disián. De còps que i a, passaviam lei vacanças dins son pichin ostau. Mai, paure que paure, èra pron brave per donar l'escudèla de polenta e la lòtja nuechenca dins l'estable o la feniera a un mandron de passa qu'arribava de sera. D'aqueu temps d'aquí, li aviá encara de gents que barrutlavan lo país d'a pè, companhons, pôrta-letras e autreis aucèus dau campèstre.

Lo vielh Alwin èra un d'aquela chorma. Ambé son acordeon s'enanava de vilatge en vilatge en cèrca d'una nòça o d'un romavatge. Amb aquò s'endralhava pas sus lei rotas, que se ganhava d'acòrchis en fasènt tirar per bòsc e per montanha. Aquò èra una proessa quasiment pas de creire, bòrd que lo vielha Alwin èra òrb1. Un còp, l'acompanhaviam dins lei tauern, valènt a dire : nos laissaviam menar per eu, que coneissiá pas solament lo camin saumier2 a mitat enermassit, mai que semblava tanben de conéisser cada pèira d'aqueu camin e cada aubre a l'entorn o au mens de lei sentir d'un biais misteriós, bòrd que trantalhava pas jamai devant ges d'empacha, quand foguèsse estat escampada en mitan de camin per la darriera raissa.

Li fasiá gaug ais Ordner de veire se recampar lo vièlh Alwin, d'abòrd que portava pas solament sa musica, mai de nòvas tanben. E estènt que podián pas li donar fòrça mai que lo peçuc de polenta e lo jas de palhum, lei polidei dròllas de l'Ortner l'assistavan per nadar de vèspre dins lo laus.

Aquò l'apreciava coma un plaser requist, l'Awìn, e mai foguèsse pas a solaç dins l'aiga coma s'amirava3 en terra, aviá besonh d'ajuda.

Adonc, lei doas sòrres s'assetavan en riba dau laus, a vint pas luench l'una de l'autra, e se botavan a cantar. Amb una de cada costat, lo vièlh Alwin intrava dins l'aiga e nadava suau, long dau cant de l'una, fins a un ponch dau laus onte doas votz se mesclavan, puei partènt d'aquí, remontava segon la votz de l'autra sòrre fins que trobèsse l'apèu, puei tornava mai, e coma aquò, tant qu'èra pas las.

Aqueu nadaire bòrni e lei dròllas que lo guidavan ambé sei votz, aquò es un imatge que se capita benleu ren qu'en Carintiá e en ges d'autre luec.

Jörg Mauthe

Revirat de l'alemand per **Ives Andrieu**

- 1 - òrb : «aveugle»
- 2 - camin saumier : «chemin muletier»
- 3 - amirava : «voyait en sentant».

BOLEGUEM

Coneissètz benlèu la «fatòrga» de Champsaur. Es un òme que de nuech tòrna de la fiera, ben empegat, e que tomba dins un valat. D'aiga e de fanga dins au menton, crida : «Se i a un Bòn Dieu, que me leve d'aquí, macarèu !» Mai l'aiga monte encara : «Capons de Dieu ! Se i a un Diable, que me tire d'aquí !» Ren. «Chau que me'n tiro solet !» brama l'òme. E se ne'n sòrt.

Una istòria que pòt interessar en cò nòstre, a Marselha, a Tolon, e altra part. Aquelei qu'an sonat lo Bòn Dieu, en 81, per que lei leve dau fangàs, e qu'an puei sonat lo Diable, e que veson ren venir? Li resta de se negar o de se'n sortir, solet ambé leis autres. Coma disiá la cançon, un pauc tròp oblidada : « I a pas de sauvaire suprème».

L'occitanisme dins tot aquò ? Auberga espanhòla ... D'unei, que i a vint ans volián faire tot petar, nos dison que ara sa tòca es de fargar d'especialistas per conselhar lei braveis autoritats regionalas que son ganhadas a la Causa. Va ben. Òsca per lei «profieus de carrieras».

Mai benlèu que la vertut sobeirana de l'occitanisme, dins la passa que vivèm, es d'aver format de fremas e d'òmes que, de son experiéncia, sabon que de sauvaire suprème n'i a ges, que fau comptar ren que sus la fe e leis òbras ... Soveti qu'aqueleis occitanistas prengan tota sa plaça dins lei lendemans (pas facils) que nos esperan.

Renat Merle

QUAUQUEIS ENTRESENHAS UTILS

ORGANISMES

Institut d'Estudis Occitans (I.E.O. Centrau), BP 6, 81700 Puèglaurenç, tel 63.75.22.26, fax 63.75.22.14.

Centre Regionau d'Estudis Occitans - Provença (CREO Provneça) , 9 lèa Ambroise Croizat, 13110 Port-de-Boc.

Seccion Regionala de l'I.E.O. Lengadòc-Rossilhon, 4 rue des Mésanges, 30000 Nimes, tel 66.64.17.99.

Seccion d'Aude de l'I.E.O., BP 205, 11005 Carcassona Cesex, tel 68.25.19.78, fax 68.71.39.70.

Seccion deis Aups de l'I.E.O. (04-05), Espaci Occitan, 21 carriera de l'imprimerie, 05000 Gap, tel 92.53.98.40.

Seccion deis Aups Maritims de l'I.E.O. «Jòrgi Gibelin», 8 travèrsa Pharos, 06130 Grasse, tel 93.70.41.00 o 93.64.35.85, fax 92.92.10.13.

Seccion dei bocas de Ròse de l'I.E.O. «Frederic Mistral - Provença Tèrra d'Oc», Ostau de Provença, camin d'Oc, Pargue Jourdan, 8 avenguda J. Ferry, 13100 Ais de Provença, tel 42.32.20.78 o 91.44.55.94.

Seccion de Cantau de l'I.E.O., 9 Ciutat «Clair vivre», 15000 Orhac, tel 71.64.34.21, fax 71.64.88.60.

Seccion de Droma de l'I.E.O. (Gérard Champel), 9 rue Mozart, 26200 Monteleimar, tel 75.01.33.60.

Seccion de Gard de l'I.E.O. e M.A.R.P.O.C., 5 carriera Nationale, 30000 Nimes, tel 66.76.19.09.

Seccion de l'Hérault de l'I.E.O., Librariá Occitana, 1 plaça dau Millénaire, 34000 Montpelhier.

Seccion de Losera de l'I.E.O., en cò de J. Valette, La Bastida d'Estables, 48700 Sant Amans.

Seccion de París de l'I.E.O., 14 carriera Broussais, 75014 París, tel 16 (1) 43.20.22.48.

Seccion de Var de l'I.E.O., Collègi de la Planquette, BP 129, 83957 La Garde CEDEX.

Seccion de Vauclusa de l'I.E.O., Ostau 4 de Chifra, 26 carriera dei Teinturiers, 84000 Avinhon, tel 90.67.16.90.

Centre Cultural Occitan de Roergue, 59 carriera Béteille, 12000 Rodés, tel 65.68.18.75./

Espaci Occitan (Centre Regionau de difusion Occitana), 21 carriera de l'Imprimerie, 05000 Gap, tel 92.53.98.40.

Ostau de Provença, Pargue Jourdan, 8 bis avenguda Jules Ferry, 13100 Ais de Provença, tel 42.26.23.41, fax 42.27.52.89.

Centre Internacionau de Documentacion Occitana (C.I.D.O.) , 7 carriera Rouget de Lisle, 34500 Besièrs, tel 67.28.71.62.

ESTAGIS ENSENHAMENT

Estagi intensiu de lenga, estagi de formacion d'animators, rescòntres Occitans en Provença , 9 lèa Ambroise Croizat, 13110 Pòrt-de-Boc, tel 42.06.32.08, (segonda quizenada de julhet).

Barcilonaias 95 (Festivau occiatn deis Aups de Provença a Barciloneta), entresenhes a Espaci Occitan, Gap (primera setmana d'aost).

Escòla Occitana d'Estiu, Centre Cultural de Picapol, 47340 Nautafja la Tor, tel 53.41.32.43, 53.95.79.57., 53.95.71.13. (segonda quizenada d'aost).

Universitat Occitana d'Estius de Nimes , entresenhes a I.E.O. 30-M.A.R.P.O.C., (fin d'aost - començança de setembre).

Association des Enseignants de Provençal, d'Alpin et de Niçois (A.E.P.A.N.), Inspection départementale, Baloard Adrien Mazet, 13140 Miramàs. Publican la revista pedagogica «**Le Minot**».

Centre Régional des Enseignants d'Occitan de l'Académie de Montpellier (C.R.E.O.), C.R.D.P., lèa de la Citadelle, 34064 Montpellier CEDEX, tel 67.60.74.66. Publican la revista pedagogica «**Lenga e País d'Oc**».

Fédération pour l'enseignement de la langue et de la culture d'Oc (F.E.L.C.O.) , C.R.D.P., lèa de la Citadelle, 34064 Montpellier CEDEX.

Calandreta d'Aniana , 4 carriera de las Naverges, 34150 Aniana. Tel 67.57.47.34.

Calandreta d'Aurenja, Ancian licèu Agricòla, rota de Cadarossa, 84100 Aurenja. Tel 90.34.94.47.

Calandretas de Besiers, 34500 Besiers :

- 1° - L'Ametlier, 7 carriera Franklin , tel 67.30.11.97.;

- 2° - Los Falabreguiers, Centre Frédéric Mistral, carriera Paul Cézanne, tel 67.30.18.69.

Calandreta de Carcassona , carriera dau plô, Ciutat de Carcassona, 11000 Carcassona.

Calandretas de Montpelhier , 34000 Montpelhier :

- 1° - Candolle, 2 carriera Aigrefeuille, tel 67.60.98.80.

- 2° - dau Clapàs, 146 carriera Mas de Merle, tel 67.07.93.75.

Calandreta de Narbona, 21 carriera deis Arts, 11100 Narbona, tel 68.65.81.82.

Calandreta Nimesenca , 26 bis carriera Becdelièvre, 30000 Nimes, tel 66.21.88.76, 66.21.50.29.

ESPECTACLES, TEATRE, CINEMA

Claudi Alranq (teatre de la Carriera) , L'Estanh, 34120 Pesenàs, tel 67.98.92.50.

Ballet Populaire de Provence , 16 carriera Emile Gaston, 13980 Aleins, tel 90.57.33.16.

Centre Provençau de Danças e Musicas Tradicionals (C.P.D.M.T.) , en cò de Luciana Porte-Marrou, 15 carriera F. Jouve, 84000 Avinhon, tel 90.82.52.09 - fax 90.82.79.51.

Esquieu Marcèu - Duverger Teresa , contaires, Nadalia, 47340 Nautafaja la Tor, tel 53.95.79.57.

La fonfonha (musica populara occitana),

G.Bourgeat, domeni Sant Josèp, 4 la Ferme, 13290 Lei Milas, tel 42.39.97.32.

J. Héaulme, Lei Topins, 13320 Boc Bel Aire, tel 42.22.25.24.

Massalia Sound System - Bouducon Production - Fabulous Troubadors , Rocker Promotion, 108 Travèrsa Notre Dame de Bons Secours, 13014 Marselha, tel 91.98.46.00.

La Rampe (Théâtre Talher Production) , 19 carriera Dessalle Possel, 34000 Montpellier, tel 67.58.30.19.

TECIMEOC , Joan Flechet, 84430 Montdragon, tel 90.40.62.11.

PUBLICACIONS

Aquò d'Aquí (mesadier bilingüe d'informacion occitana) , 21 carriera de l'Imprimerie, 05000 Gap.

Estudis Occitans (revista d'escambis e de recercas de l'Institut d'Estudis Occitans) , I.E.O., 14 carriera Broussais, 75014 París.

Lo Gai Saber , Les Dames, 31320 Aurevila.

Lengas (revue de sociolinguistique) , Service des publications, Université Paul Valéry,

BP 5043, 34032 Montpellier Cedex.

L'Occitan (periodic de la vida occitana) , 427 avenguda dels Morets, 82000 Montauban.

Occitans ! (revista bimestrala de l'Institut d'Estudis Occitans) , I.E.O., BP 205, 11005 Carcassona Cedex.

La Revista Occitana (revista semestrala) , 8 carriera de la Salle l'Evêque, 34000 Montpellier.

TELEVISION

France 3 Méditerranée (Marselha-Niça), emission occitana «Vaquí» lo dissabte de 13 oras 20 a 14 oras.

France 3 Sud (Tolosa-Montpellier), emission occitana e catalana «Viure al País», lo dimemnge de 12 oras 05 a 12 oras 45.

Aquesteis emissions son pas difusadas en julhet e aost, e mai de còps lei fan petar que son remplaçadas per la direccion parisenca «nacionala» per d'autres emissions.

leis entresenhes que donam aquí son pas complets. Mandatz-nos leis informacions que permetràn de tapar lei traucs per l'Armmanac de 1996 qu'ansin vendrà una fònt preciosa d'informacions per aquestei que sostenon nòtra cultura.

MONTANHA

Es lo vent de l'Aigoal que monta
a Mont Blanc. Es la nèu del
Mont Blanc que fa una
AVALANCA, ES L'AVALANCA
que pren tot lo vent, es lo vent
que part dins l'ostal. Es l'ostAL
que monta A l'Aigoal, es lo Vent
que montA A l'Aigoal, es lo vent
de l'Aigoal que montA Al
Mont BlAnc.

Simon LHERITIER

10 de genoièr de 1993 (qu'aviá 7 ans de temps !)

Mesclum

Es una pagina especiala, «MESCLUM», que despuei 1985 es publicada cada dijòus dins «LA MARSEILLAISE». Aquí dintre, avètz d'articles de fons, de romans fulhetons, de renduts còmptes, de fotòs, de dessens, e mai un fais d'informacions sus la vida occitana tant culturala que sociala, politica e economica. Es una experiéncia unica coma n'a pas jamai conoissut nòstra cultura despuei la renaissença dau sègle passat. Es possible d'aver un abonament especiau per lo dijòus : 220 F ; de mandar a «LA MARSEILLAISE - MESCLUM», 17 cors Honoré d'Estienne-d'Orves, B.P. 1862, 13222 Marseille CEDEX 01

De notar que dins «LA MARSEILLAISE» dau dimenge, avètz tanben una cronica en occitan, «Occitània», d'article en francés sus la cosina nòstra e mai largament sus nòstra cultura.

Per sostenir «MESCLUM», s'es creada l'associacion «LEIS AMICS DE MESCLUM» que publica aquest armanac. Cotisacion annala : 50 F, de mandar a la clavairitz : Dòna Joanina Dugas, 52, lèa de la Granda Bastida Cazaulx, 13012 Marselha (chècs a l'òrdre : «Leis Amics de Mesclum»). Contacts telefonics : Pèire Assante, 91 73 24 93 ; Tonin Ollès, 91 36 02 30.

Ensenhador

Pour lire la graphie classique Erreur!

Calendrier 1995	6
Portisson	9
Mesclumesca pronosticacion	11
A l'eime de reboul	16
Lo fèrre d'estirar e la locomotiva	17
La cançon das «mercí !»	20
Los pòrris	22
Cledats	25
Lo pan dei bedoïdas	30
Entre leire e mediterranèa	33
Au trabalhador desconegut	34
Lei dos fraires	36
Espòrt d'òc : la targa o ajusta	37
La targa dau martegue	40
La liberacion de bolhadissa	42

La cançon de velaurs	48
De pèira traucada	50
«Mairenada»	52
Manifestacion	53
Lei vents de Provença	54
Lo «benedicite» de la taula	58
Serada de mòrt	60
Quicha anchòia	64
Una enquesta de filemlon lacebeta, jornalista a «la Marselhesa»	66
La mòstra	71
Lo planh dau malautonet	75
Vora al mar	77
La letra del british museum	80
Va creguetz pas que vos fau senhau	83
Nòrmas	84
La mostèla	87
Lo banh d'alwin	89
Boleguem	91
Quauqueis entresenhas utils	92
Organismes	92

¹ Penalty ! Mèfi a l'expulsion !

²En franchimand, aquò exista tanben, li dison de «pots de vin», un biais de dire, segur !

³ E zo mai, encar un de carton jaune.. Es lo darnier avertiment.

⁴A ben parlat, mai qu'a dich ?

⁵ La potarga son leis uous dau mújolque son salats per èstre conservats e consumits taus coma. Es una mangiscla requista. Lei mújols felèus, quora tenon aquelei uous, an lo ventre gris. Au Martegue, disèm a quauqu'un que ten lo ventre gris, qu'a la potarga au potarguier.

⁶ Oblidetz pas qu'en occitan, la «culhiera» es la «louche» !

C.I.E.L. d'Oc

Centre International de l'Écrit en Langue d'Oc

3 Place Joffre, 13130 Berre L'Étang

<http://www.lpl.univ-aix.fr/ciel/>

Tèste integrau

Còpi interdicho

Reserva pèr aquéli qu'an la licènci d'utilisacioun

C.I.E.L. d'Oc

Tóuti dre reserva - Tous droits réservés - All right reserved.

© **Centre International de l'Écrit en Langue d'Oc - 1996**

© Adoubamen dóu tèste: CIEL d'OC, de la meso en pajo: Tricìo Dupuy

e de la maqueto pèr Bernat Giély,

en sa qualita de mèmbe dóu Counsèu d'Amenistracioun dóu CIEL d'Oc.